

Mező András – Csóka Ferenc

Hadtudomány és társadalom

Tudósítás az MHTT Nyíregyházán tartott vándorgyűléséről

DOI 10.17047/HADTUD.2018.28.1.3

A Magyar Hadtudományi Társaság egyik régi, szép hagyományát keltette életre azzal, amikor vándorgyűlést szervezett Nyíregyházán Hadtudomány és társadalom, különös figyelemmel a Tiszántúlra címmel. Az MHTT a Magyar Honvédség Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző Parancsnoksággal, az MH 5. Bocskai István Lövész Dandárral, a Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalával, a Nyíregyházi Egyetemmel, valamint a Váci Mihály Kulturális Központtal együttműködve szervezte meg a rendezvényt 2017. szeptember 28–29-én.

A Társaság régi szép hagyományát elevenítette fel azzal, hogy figyelemre méltó katonai hagyományokkal rendelkező városban rendezte meg vándorgyűlését. A város és a régió hadi történelme ugyanis nemcsak a környéken vívott csaták, hadjáratok miatt jelentős. Ismert arról is, hogy az a mindenkor magyar haderő fontos toborzó és utánpótlási bázisa volt hosszú történelmi korokon keresztül.

A konferencia legfőbb célja a Magyar Honvédség és a társadalom közötti kapcsolatok erősítése volt. *„Ezt a kapcsolatot erősíteni kell, mert a Honvédség része a magyar társadalomnak és egy erős, jól működő honvédség elképzelhetetlen a magyar társadalom támogatása nélkül”* – emelte ki megnyitójában az MHTT elnöke, Tömböl László ny. vezérezredes.

A konferencia előadásai igyekeztek közelebb hozni a honvédelem, a haza fegyveres szolgálatának ügyét, valamint az MHTT céljait és tevékenységét Nyíregyháza polgáraihoz, a diákokhoz, egyetemi hallgatókhoz, a város lakosságához.

A kétnapos rendezvény első részében a város közigazgatási szakemberei ismerkedtek meg az MHTT-vel és maguk is tájékoztatást adtak a várost foglalkoztató kérdésekről. A konferencia második része a szélesebb nyilvánosság számára nyújtott népszerű bemutatót. A továbbiakban a szűkebb szakmai közönség részletesebb és a hadtudomány apróbb részleteit kibontó előadásokat hallgatott meg.

Plenáris ülés a város vezetése számára

Dr. Ulrich Attila történész, numizmatikus, muzeológus, a város alpolgármestere bemutatta Nyíregyházát, mint a régió jelentős katonavárosát. A település már a római korban, a szarmaták és korai germánok megjelenésekor is lakott település volt, amint azt a Huszártelenen előkerült régészeti emlékek bizonyítják és jelentős kereskedelmi kapcsolatok fűzték Rómához. A népvándorlás korából előkerült leletek (pajzstöredékek, kardok, nyílhegyek, lószerszámveretek, temetők stb.) is mind arról tanúskodnak, hogy jelentős katonai erők fordultak meg a város környékén, majd a honfoglalás korából már az innen kiinduló és ide visszatérő magyar katonai kalandozásoknak is vannak nyugat-európai eredetű régészeti emlékei (kétélű egyenes kardok, ékszerek, gyöngyök). A magyar állam megalakulása, a kereszténység elterjedése rövid fellendülést hozott a város életében, majd a tatárjárás elnéptelénítette a várost.

A XIV. században a Báthoryak építettek kúriát Nyíregyházán, ami valószínűleg a mai városháza helyén állt és Nyírbátorba költözésükig innen igazgatták birtokait. Nyíregyháza nevének első írásos emléke 1326-ból, Károly Róbert király adományleveléből maradt fenn, amelyikben megerősíti Báthory Bereck fiait korábbi birtokaikban. Nyíregyháza (Nyryghaz és Rir névalakban említik) ez idő tájt az egri püspökség szabolcsi főesperességéhez tartozik és a megye közepes nagyságú településeinek sorába illeszkedett.

A török hódoltság korát megelőző gazdasági fellendülésnek sok levéltári nyoma maradt fenn Nyíregyházáról. A Báthory család mellett számos más történelmi család (a Lórántffyak, a Lónyaiak és a Bethlenek is) felemelkedését ennek a környéknek köszönheti és rövidesen az ország leggazdagabb és legjelentősebb politikai befolyással bíró családjaivá váltak.

A török dúlást Nyíregyháza túlélte, ám bár sokan elhagyták és helyükre hajdúkat telepítettek be, majd hamarosan hajdúvárosi címet szerzett. A viszonylagos önállósággal rendelkező településen telepedtek le azok a szabad hajdúk, akiket Bocskai István katonai szolgálataik elismeréseként nemesekké tett.

Bocskai halála és a Rákóczi-szabadságharc után a város népessége növekedésnek indult, de az igazi nagy változások ideje, csak a XVIII. század közepén kezdődött. Ezt az időszakot nyugodtan nevezhetjük Nyíregyháza felvirágzásának. Ekkor érkeztek ugyanis azok a szlovák telepések (mai szóhasználattal a tírjákok), akik a város köré, ún. bokortanyákban telepedtek le, sajátos településszerkezetet kölcsönözve így a város környezetének. Az evangélikus vallású, szorgalmas tírjákok keze nyomán lendületes fejlődés bontakozott ki. Már 1786-ban kivívták a mezővárosi rangot, s az ezzel járó kiváltságokat. Ekkor, 7500 lakosával már a vármegye legnépesebb települése volt.

Nyíregyháza polgárai részt vettek az 1848–49-es forradalomban és szabadságharcban, amelynek bukása után több polgár börtönbe került, köztük a polgármester, Hatzel Márton is.

A világháborúk és a gazdasági világválság visszavetette a települést a fejlődésben. A Tanácsköztársaság ideje alatt a városban munkás- és katonatanács alakult, majd áprilistól Nyíregyháza tíz hónapig román megszállás alatt állt.

Nyíregyháza a legnagyobb sebeket a 2. világháborúban szenvedte el: több mint 6000 nyíregyházi zsidót deportáltak, további kétezer embert pedig orosz munkatáborokba küldtek. Egyetlen stratégiailag számottevő objektum – ide értve a hidakat, út és vasúthálózatot – sem élte túl a rettenetes bombázásokat.

Az 1946 februárjában aláírt magyar–csehszlovák lakosságcsere-egyezménynek köszönhetően 55 776-ra emelkedett a lakosság létszáma.

A világháborút követően három laktanyában helyezkedett el a 15. Gépkocsizó Lövészadosztály több alakulata, amelyeket 1987-ben átszerveztek, majd a 90-es évek elején több lépcsőben lecsökkentettek, áthelyeztek és végül beolvasztották más alakulatokba. Az egykori laktanyák területén azóta esélycentrum, középiskola, illetve lakópark üzemel.

*

Nagy László a hadtudomány rendszerét és a MHTT működését mutatta be a város vezetői részére. A hadtudomány – hasonlóan más tudományterületekhez – az ismeretek rendszerezését és a megismerés módszereinek összességét jelenti. Az ókorban még csak egyetlen tudomány létezett a filozófia, melynek központjában a világ megismerhetősége, az ismeretek érvényessége és az igazság mibenlétének, fogalmának megismerése állt.

A világ fejlődésével egyre több és különlegesebb ismeret bukkant fel, ami megkövetelte a tudományok elválását egymástól. Ugyanakkor ezek a tudományágak sosem válnak el egymástól teljesen, hiszen közös jellemzőjüknek megmaradtak a kutatás elvei, a megismételhetőség és az objektivitás.

A tudományok szétválása, rétegződése során három nagy tudományterület alakult ki: a társadalomtudományok, az élettelen, illetve az élő természettudományok. E három tudományterületen belül további részterületek és tudományágak, összesen több mint 300 jött létre. A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) legfrissebb felosztása szerint (2016. július elsejével léptette életbe az új tudományági listát), a tudományágak számát, mennyiségét jelentős mértékben csökkentette a régi listához képest. Összességében a korábban létezett, elismert és elfogadott 630 tudományággal szemben jelenleg kevesebb, mint a fele, 306 került nyilvántartásba. A hadtudomány a humán- és társadalomtudományok viszonylatában az MTA IX. (gazdaság- és jogtudományok) osztályán helyezkedik el.

Megemlíthető, hogy nagyon sok más törekvés is tapasztalható a tudomány felosztásának korszerűsítésére. A teljesség igénye nélkül például az ENSZ 1980-as ajánlása, hat területre osztotta: természettudományok, műszaki tudományok, mezőgazdasági tudományok, orvosi tudományok, társadalomtudományok, szellemi tudományok. Mindezek és egyik sajátossága, hogy egyáltalán nem tartalmazzák a hadtudományt.

A hadtudomány a háborúval, a fegyveres küzdelemmel, a hadviseléssel kapcsolatos ismereteket gyűjti és rendszerezi, tehát egyetemleges. Az ókorban ez a fajta tudomány még megelégedett a korábban volt csaták és hadjáratok leírásával, a hadtörténelmi kutatásokkal, Ahogy azonban minden más tudomány esetében újabb határtudományok jelentek meg, melyek tovább gazdagították (például katonai műszaki tudományok), majd árnyalták és mélyítették azt (például stratégia, hadműveleti

művészet és harcászat). A hadtudomány ágazatai mára egyfajta réteges szerkezetet alkotnak, melynek magja a hadművészet, melyhez legszorosabban a kiképzés és felkészítés, a hadtörténet, a logisztika, a vezetés, a katonai műszaki építés területei kapcsolódnak, végül pedig a leglazábban a biztonság és biztonságpolitika, a hadijog, a védelem-gazdaságtan, a katonai szociológia, a katonai egészségügy, a haditechnika és a térképészet illeszkedik ebbe a „hagyma-szerkezetbe”.

Társaságunk egyik alapító tagja és kiemelkedő személyisége, dr. Ács Tibor nyugállományú ezredes több publikációjában is a hadtudomány magyarországi fejlődéséről a következő szakaszolást tette közzé: 1825 előtt, a Magyar Tudományos Akadémia megalapításáig annak csak esetleges megnyilvánulásai voltak; 1825-től 1883-ig, lényegében a Hadtudományi Bizottság megalakulásáig nem volt intézményes képviselője. 1883-tól 1947-ig, az akkor már Hadtörténeti Bizottságnak nevezett HB feloszlásáig a hadtörténeti aspektusokra koncentrált, tevékenységét pedig a hadügy és honvédelem nemzeti irányultságú fejlesztése jellemezte.

Gyakorlatilag a '80-as évek végéig a szovjet hadtudományi elképzelések és koncepciók adaptálása nyomta rá a bélyegét; a '90-es évek végéig – különösen 1994-től, az MTA Hadtudományi Bizottságának újjáalakításától – az önálló magyar hadtudomány megteremtésére, az egyetemes hadtudomány magyar sajátosságainak kifejezésre juttatására irányuló törekvés volt jellemző. Végül a '90-es évek végétől a szövetségi (NATO-beli) hadtudományi elvek, nézetek és kutatási eredmények adaptálása vált meghatározóvá.

Az 1990-ben megalakult MHTT közvetlen jogelődje a Kiss Károly Hadtudományi Klub volt, mely azzal a céllal működik, hogy összefogja a hadtudomány művelésében élenjáró és iránta érdeklődő személyek tevékenységét. Az MHTT célja a magyar hadtudomány fejlődésének elősegítése azzal, hogy a tagság részére biztosítja a tudományos ön- és továbbképzés lehetőséget, valamint biztosítja a hozzáférés feltételeit napjaink korszerű hadtudományi eredményeihez. Fontosabb vezető szervei az elnökség, az intéző bizottság és a felügyelő bizottság. Fontosabb együttműködő partnerei a Honvédelmi Minisztérium, a Magyar Tudományos Akadémia, a Honvéd Vezérkar, a Magyar Rendészettudományi Társaság és a Nemzeti Közszerzési Egyetem. Eredményeit a Hadtudomány folyóiratban és eseti kiadványokban jeleníti meg. A hadtudomány szempontjából kiemelkedő jelentőségű a Társaság által megalkotott Hadtudományi Lexikon (1995), melynek átdolgozása és új kiadása folyamatban van.

*

Besenyő János bemutatta a Honvédség legfiatalabb tudományos kutatóhelyének (TKH) rendeltetését és működtetésének személyi feltételeit. A TKH létszáma 14 fő, amit 4 fő geoinformációs kutatócsoport egészít ki, valamint külső kutatók (23 fő) és ÖMT-s munkatársak (31 fő), összesen 75 fő, valamint 120 fő egyetemi hallgató vesz részt hosszabb-rövidebb idejű gyakornoki programban. A TKH célul tűzte ki, hogy a HVK rendeltetésével, működésével, rövid-, közép- és hosszú távú fejlesztési programjaival, valamint a nemzeti kutatásokkal összhangban, a tudományos és szakmai kutatás rendszerének működtetésével támogassa a katonai szervezetek feladatainak tudományos és szakmai megalapozását; a parancsnoki döntéshozatalt valamint a tudományos

képzést és továbbképzést, végezetül pedig megfelelő tudományos előrelátást biztosítson a haderő működése, építése és a kutatás-fejlesztés területén. A TKH fontosnak tartja, hogy a honvédelmi feladatok elvi alapjainak (tudományos eljárások/módszerek alkalmazása, kutatások, eredmények hasznosítása) kidolgozásával segítse a vezérkar tevékenységét, biztosítsa a tudományos és szakmai kutatóműhelyek, kutatások szervezettségét; tudományos módszerek, információk biztosításával hozzájáruljon az eljárások döntéseinek előkészítéséhez. Ennek érdekében évente két konferenciát szervez, számos könyvbemutatót és havonta egy egyéb rendezvényt. Saját gondozásban 2014 óta megjelent 12 kiadvány, más kiadónál pedig 17 kiadvány.

A TKH részt vesz a MH központi folyóiratának, a Honvédségi Szemlének a működtetésében, valamint a folyóirat angol nyelvű változatának szerkesztésében, lektorálásában. A kutatóhely tevékenysége kiterjed a tudományos könyvtár működtetésére és a tervek szerint az MH valamennyi szervezeténél működő könyvtár szakmai felügyeletét is átveszi. A TKH nagy hangsúlyt fektet a tudományos, szakmai élet képviselőivel való széleskörű együttműködés elmélyítésére, az együttgondolkodás alternatíváinak megteremtésére nemcsak hazai, de nemzetközi viszonylatban.

*

Rubik László geopolitikai és biztonsági szempontból értékelte Magyarországot és a régiót. Emlékeztette a jelenlévőket a hidegháború évtizedeinek bipoláris világrendjére, arra, hogy a világháborús fenyegetésnek Európában viszonylag magas volt a kockázata, mert a világháború kirobbanásának valószínűsége ugyan alacsony volt, de következményeinek súlyossága rendkívül magas lett volna.

A Szovjetunió felbomlása megváltoztatta a geopolitikai erőviszonyokat és többpólusúvá tette a világot, nem csökkentette azonban a kockázatokat. Az új típusú konfliktusok következményei ugyan kevésbé megsemmisítőek, de azok bekövetkezésének valószínűsége magasabb lett. Oroszország ebben a helyzetben egy olyan multipoláris világrendet igyekszik kialakítani, ahol Oroszország is jelentős hatalmi központ. Ennek a nagyhatalmi játszmának egyik színtere Európa és azon belül is főként Kelet-Közép-Európa.

Időközben a térség legtöbb állama, így Magyarország is elköteleződött az euro-atlanti integráció mellett, Szerbia kivételével minden állam törekszik a NATO-tagságra.

A közelmúltban lezajlott és le nem zárt konfliktus a Krímben és Kelet-Ukrajnában felélesztette a NATO önvédelmi reflexeit. Hazánk pillanatnyilag a NATO második lépcsőjében működik közre a kollektív védelmi feladatok ellátásában. Környezetünkben kimagaslik Ukrajna belpolitikai és gazdasági instabilitása, valamint a Nyugat-Balkán feszült államközi kapcsolatai és esetleges radikalizálódó iszlám mozgalmak. A Tiszántúlon ezek a jelenségek az illegális migráció, a szervezett bűnözés, szélsőséges szervezetek tevékenységében és radikális eszmék, terrorgyanús személyek megjelenésében öltnek testet.

Hazánk szűkebb környezetét szemlélve Ukrajna érdemel figyelmet, mint a legkevésbé stabil szomszédos ország. Kárpátalja vonatkozásában a fenyegetések közül a szervezett bűnözés, azon belül a jövődeki termékek csempészete érdemel figyelmet és megjelent az illegális migráció is. Megnehezíti a magyar diplomácia tevékenységét

az ott élő jelentős magyar kisebbség, illetve annak oktatási, nyelvi helyzete, vagyis azzal való visszaélés lehetősége. Katonai szempontból meg kell említeni a Munkácson állomásozó 128. önálló gárda hegyivadász dandárt, amelyik jelenleg a kelet-ukrajnai konfliktusban vesz részt.

*

Muhoray Árpád a hadtudományhoz kapcsolódó rendvédelmi és katasztrófavédelmi tudományterület jelentőségéről beszélt. Előadásában ismertette az MHTT Katasztrófa- és Polgári Védelmi Szakosztály munkájának kereteit. A Szakosztály igyekszik összefogni a hadtudomány és a kapcsolódó tudományterületek, a belügyi ágazat, a katasztrófa és polgári védelem iránt érdeklődő és azokat fejleszteni, gyarapítani kívánó, tenni akaró szakembereket és kutatókat. A szakosztály integráló jellegű szervezet, amely a szélesen értelmezett biztonsági és védelmi szférát összefogja, tagjai között megtalálhatóak aktív állományú katonák, rendőrök (volt határőrök), katasztrófavédelmi szakemberek, nyugdíjasok, egyetemi hallgatók és doktoranduszok egyaránt.

A sokszínű tagságnak megfelelően szerveződik a szakosztály munkája és kapcsolatrendszere állami és civil szervezetekkel, kutatóintézetekkel, illetve hasonló tudós társaságokkal. A szakosztály szoros kapcsolatot ápol a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Katasztrófavédelmi Intézetével (KVI), az egyetem kutatóhelyeivel, doktori iskoláival és a Katasztrófavédelmi Oktatási Központtal is. A tagság jelentős része a kezdetektől közvetlenül is bekapcsolódott a katasztrófavédelmi tudományos munkába.

A BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (OKF) szervei egy-egy döntés meghozatala előtt szakértőként is kikérik az szakosztály véleményét. A szakosztály életében a szakmai rendezvények (konferencia, szeminárium, kerekasztal-beszélgetés stb.) nagy jelentőségűek. 2017 novemberében a 80 éves a polgárvédelmi jogelőd, a Légoltalmi Liga megalakításának évfordulójáról emlékezett meg.

A szakosztály tagsága tudományos tevékenységét nemcsak az MHTT keretein belül végzi, hanem saját munkahelyén is. Tudományos tevékenységük kiterjed az KVI-ben annak tanszékeire, más felsőoktatási intézményekre, közös közszolgálati gyakorlatokra, más egyetemek doktori iskoláira, a Katasztrófavédelmi Oktatási Központra, a BM OKF Tanácsadó Testületeire, a Katasztrófavédelmi Tudományos Tanácsra vagy a Magyar Polgári Védelmi Szövetség szervezeteire. A sort hosszan lehet folytatni még, mert a tagság aktívan tevékenykedik a Polgári Védelmi Tudományos Egyesületben, és más egyéb önállóan végzett kutató és publikáló munkában is élen jár.

A szakosztály tevékenységét széles körű figyelem övezi, hiszen nemcsak hazánkban, hanem nemzetközi szinten is felismerték a polgárvédelmi szakterület jelentőségét.

Az ENSZ Katasztrófa Csökkentési Titkársága (UNISDR) 2015. évi Általános Katasztrófabecslési Jelentése leszögezi, hogy évente átlagosan 250–300 milliárd dollár veszteség éri a világ gazdaságát a bekövetkező természeti katasztrófák, cunamik, ciklonok, árvizek miatt. A kilátások nem biztatóak, az előrejelzések szerint 2017-ben várhatóan évi 314 milliárdra nő a veszteség. Magyarország viszonylatában ugyanezzel a számítási módszerrel évente 1,687 milliárd dollár fog keletkezni, ami az éves költségvetés 2,34%-a.

A gazdasági károkon túl a katasztrófák emberéletet is veszélyeztetnek. A Földön 2000–2016 között 1,3 millió ember esett áldozatul természeti csapásoknak vagy ipari katasztrófáknak és a föld teljes lakosságának 47%-át befolyásolták valamely módon katasztrófák.

A katasztrófák az emberéleten és a közvetlen gazdasági károkon felül hosszabb távú, tartósan megmaradó zavarokat okoznak a gazdaságban, a termelésben, a lakosság pszichológiai állapotában, életvitelében, a szolgáltatásokban, az infrastruktúrákban, az emberi élet minőségében, ezért a katasztrófavédelem nemzeti ügy. A védekezés egységes irányítása állami feladat, de minden állampolgárnak, illetve személynek joga van arra, hogy megismerje a környezetében lévő katasztrófaveszélyt, elsajátítsa az irányadó védekezési szabályokat, továbbá joga és kötelessége, hogy közreműködjön a katasztrófavédelemben.

A katasztrófavédelem esetében nem elég reagálni a bekövetkező szerencsétlenségekre, hanem fel kell készülni, meg kell előzni azokat. A felkészülés feladatai szerzteágzó tevékenységet foglalnak magukba.

Új feladatként jelent meg a katasztrófavédelemben a hulladékszállítás ideiglenes és szükségellátásának szervezése, a vízügyi és vízminőségi hatósági és szakhatósági feladatok, valamint 2016-tól a kéményseprés is.

Muhoray tábornok előadásában részletesen ismertette a katasztrófavédelem irányításának rendjét, a nemzeti védekezés időszakait, a hivatásos katasztrófavédelmi szervek feladatát, felépítését, szervezeti elemeit, a polgári védelmi szervezetek és speciális mentőszervezetek közreműködését. Végezetül kiemelte, hogy e szerzteágzó és komplex tevékenység szakszerű elvégzése nem nélkülözheti a széles tudományos alapokat, melynek az MHTT biztosít megfelelő bázist.

Nyilvános plenáris ülés a város közönsége számára

Simicskó István előadásában felhívta a figyelmet, hogy az ország biztonsága nem csak a MH képességein és a szövetségi együttműködésen alapul, hanem minden állampolgárának hazafias elkötelezettségén. Napjainkra hazánk biztonsága már nemcsak annak katonai biztonságát jelenti. Tudomásul kell venni a biztonság más (katonai, politikai, társadalmi, szociális, gazdasági, ökológiai kulturális stb.) szegmenseit is.

A fenyegetések, a kockázatok és a kihívások olyan biztonsági környezetet eredményeznek, melynek egyre nehezebb megfelelni. Az alaptörvény és a honvédelmi törvény rendkívül részletes és sokrétű feladatrendszerrel ír elő az országvédelem, a terrorizmus elleni harc, a béketámogatás, a felkészítés és a kiképzés, a katasztrófák elleni védekezés, a légi rendészet, a tűzserész-mentesítés, a kutatás-mentés stb. területén.

Hazánk elkötelezett a nemzetközi szerepvállalásokra, hogy fokozza más térségek biztonságát. Jelenleg 1000 magyar katona teljesít szolgálatot nemzetközi missziókban, jellemzően a Nyugat-Balkánon, Irakban és Afganisztánban.

Az MH előtt álló feladatok ellátáshoz a legfontosabb erőforrásunk a jól képzett magyar katona. Az MH jelenlegi állományának 80% férfi, 20% nő, 42%-uk életkora 30-40 év között van, míg 37%-uk már elmúlt 40 éves és csak 21%-uk van a katonai

szolgáltatásra legalkalmasabb 18 és 30 év között. Az állomány iskolai végzettsége és nyelvtudása is viszonylag magas.

A honvédelmi életpályamodell vonzó lehetőséget nyújt a haza védelmét hivatásuknak választó fiataloknak. A modell három pillére támaszkodik: az előmeneteli és illetményrendszerre, a lakhatási támogatásra és az egészség-károsodási ellátási rendszerére.

A Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program nemcsak a haderő technikai és strukturális fejlesztésében jelent előrelépést, hanem a honvédelmi életpályamodell folyamatos követését jelenti, a hazai pilótaképzés újraindítását és a kadétképzés, valamint a Honvédelmi Ösztöndíj program beindítását. A program keretében megvalósul az Önkéntes Tartalékos Rendszer és a Honvédelmi Sportszövetség megújítása.

Számos előnnyel jár az Önkéntes Területvédelmi Tartalék Erőkhöz csatlakozás: szerződéskötési díj, rendelkezésre állási díj, a tényleges szolgálatteljesítés alatt pedig fizetés, utazási költségtérítés, ruházati és étellemezési ellátás, laktanyai elhelyezés. A felsőoktatásban tanulmányokat folytatók, akik önkéntes tartalékos szolgálatot vállalnak, ösztöndíjat kapnak. A Honvédelmi Sportszövetségben lehetőség nyílik elméleti ismereteket és gyakorlati jártasságot szerezni lövészetben, közelharcban, rádió-kommunikációban, tájékozódásban és elsősegélynyújtásban.

*

Padányi József a Nemzeti Közszolgálati Egyetembe (NKE) integrálódott honvédelmi, rendvédelmi és a közszolgálati képzést mutatta be. Az egyetem célja a közigazgatást, a hon- és rendvédelmet érintő tevékenységet végző, valamint a vízügyi ágazat szakembereinek képzése, a hon- és rendvédelmi szervek tisztii utánpótlásának biztosítása, valamint az egységesülő közszolgálati életpályák közti átjárhatóság megteremtése, a közszolgálati továbbképzési rendszer teljes körű működtetése. Az egyetem a 2011. évi CXXXII. törvény alapján 2012. január 1-én jött létre.

Az egyetemen az öt kar mellett három karközi intézmény, valamint négy doktori iskola is található. A NKE a társadalmi igények, megrendelői elvárások és az egyetemi autonómia közötti hatékony együttműködés modellje. Egyben Magyarország egyik legjobb és legvonzóbb egyeteme, amely a magyar közszolgálat fejlesztésének, a közszolgálati életpályának stabil oktatási és kutatási bázisa, a hazai és a külföldi magyar nyelvű felsőoktatás elkötelezett támogatója, valamint - Európa és a világ vezető egyetemeivel szövetségben - aktív részese a nemzetközi felsőoktatási és tudományos kapcsolatoknak.

Az egyetem jövőjét az együttműködések, a képzésfejlesztés és a kutatások közös keretét az NKE államtudományi egyetemmel alakításának célja jelenti. E cél érdekében a közeljövőben nagy változások történnek a szervezetfejlesztés, a képzés- és tananyagfejlesztés, a közszolgálati karrierbe épített posztgraduális képzések, a doktori iskolák/képzések fejlesztése, a kutatási prioritások meghatározása területén.

Az egyetemi alap- és mesterképzés mellett szakirányú továbbképzések is folynak. A Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar a Honvédelmi Minisztériummal kötött együttműködési megállapodásban foglaltak szerint folytatja a honvédelmi miniszter által jóváhagyott, adott tanévre vonatkozó hazai beiskolázási tervben rögzített katonai karrier-, szakmai át- és továbbképző, idegen nyelvi, valamint magyar- és idegennyelv tanfolyamokat, továbbá államilag elismert nyelvvizsgákat is szervez.

Részt vesz a kormányzati feladatként megvalósuló hazafias és honvédelmi nevelés programjában.

A tudományos kutatások vonatkozásában az NKE tudományos missziójának középpontjában az „államtudomány”, azaz az állam és a közszolgálat átfogó, multidiszciplináris, komparatív és alkalmazott megközelítésére épülő államkutatások állnak.

Az egyetem nemzetközi kapcsolatai három dimenzióban teljeseznek ki: a regionális, az európai és a globális dimenzióban. A regionális dimenzió a határon túli (külhoni) magyar felsőoktatással való kapcsolatépítést, a külhoni magyar oktatás támogatását és a közép-kelet-európai politikai és gazdasági integrációk tudományos dimenzióinak erősítését jelenti.

Európai szinten az egyetemnek a *közszolgáltatóság* ethoszát a tudomány eszközeivel kell erősítenie az európai integrációkban és a transzatlanti kapcsolatokban is. Globálisan az egyetemnek a nemzeti és az európai kultúra értékrendjét képviselve kell alakítania nemzetközi szerepvállalását és definiálnia kell globális vízióját és célkitűzéseit. Össze kell hangolnia az „euro-atlanti” orientációt és a keleti és déli irányú európai partnerség értékeit.

Az egyetem angol nyelvű képzési programjai is elősegítik a nemzetközi kapcsolatok kiteljesítését.

A NKE campusának fejlesztése hatalmas ütemben folyik, 2017–2020 között több új oktatási és elhelyezési épület létrehozása, illetve elavult épület felújítása fog megvalósulni.

*

Élettérháborúk, globális migrációs kihívások, terrorizmus – ezek voltak a főbb témái annak az előadásnak, amelyet *Isaszegi János* tartott. A 21. század élettérháborúi a földért, a vízért, az élelemért, a... létezésért címet viselő előadásának a Részében zajló III. világháború alcímet adta.

Az előadó a Chatham-házaszabály szellemében ragaszkodott ahhoz, hogy a hagyományos előadás helyett inkább a közönség közreműködésével egyfajta beszélgetés alakuljon ki, amelyben a közelmúltban bemutatott könyvének esszenciáját osztotta meg a hallgatósággal.

Isaszegi tábornok történelmi ívet húzott az 1. világháborútól kezdve napjaink migrációs problémáikéig. A történelemben sokkal mélyebb összefüggések vannak, mintsem, hogy egy adott eseményt egyetlen dátumhoz tudjunk kötni. Például az első világháború, melynek bár volt közvetlen kiváltó oka, valódi gyökereihez azonban bő száz esztendővel korábbra kell visszanyúlnunk. Ha pedig az elkövetkezendő évtizedek és háborúk eseményeit és okait kutatjuk, azoknak eredete éppen a két világháborúra vezethető vissza, ezért napjaink konfliktusai egyenes következményei a néha több évszázaddal ezelőtt zajlott konfliktusoknak vagy politikai játszmáknak.

Isaszegi tábornok előadásában földrajzi területenként vette sorra a világban lezajlott és napjainkban is zajló konfliktusokat, amelyek eredményezték a menekültválságot. Ennek kapcsán rámutatott azokra a terminológiai hibákra, amelyeket a média gyakran elkövet, nem téve különbséget menekültek és migránsok között.

Részletesen bemutatta a nemzetközi szervezetek békefenntartó tevékenységét, a békeműveleteket a Balkánon, a Közel-Keleten, a Közép-Ázsiában, amelyeknek célja az,

hogy emberhez méltó feltételeket teremtsen azokban az országokban, melyek a jelenlegi menekülthullám kiinduló állomásai.

Az előadó bemutatta az iszlám vallást és kultúrát és rámutatott arra, hogy az iszlám vallás önmagában nem jelent veszélyt, mert alapvetően békés vallás, hanem az emberek jelentenek veszélyt, akik félremagyarázzák, eltorzítják azt.

Utalt arra is, hogy a menekültválság nemcsak az adott országok biztonsági összeomlásának az eredménye, sokkal súlyosabban fog megjelenni a klímaváltozások által generált migráció. Az elsivatagosodás és a vízkészlet fogyása miatt a közeli jövőben Afrikából is óriási tömegek fognak megindulni – s mivel másfelé nem tudnak menni, Európa felé fogják venni az irányt.

A nemzetközi, a nemzeti, s a regionális testületeknek alapjaiban kell átgondolniuk a konfliktusok és válságok kezelésének eddig megszokott gyakorlatát, megújítani a válságmegelőzés komplex rendszerét, így a nemzetközi felelősség és jog gyakorlatát is.

*

Pogácsás Imre előadásában a Magyar Honvédség előtt álló fejlesztésekről adott számot. Emlékeztetett arra, hogy Magyarország védelme nemcsak a szövetséges államok és fegyveres erők együttműködésén és kölcsönös segítségnyújtásán, hanem az állampolgároknak a haza védelme iránti hazafias elkötelezettségén és áldozatkészségén és a Magyar Honvédség felkészültségén és elszántságán alapszik.

A biztonsági környezet elmúlt években tapasztalható változásai miatt felértékelődtek a Magyar Honvédség klasszikus védelmi feladatai. A régió országai, így Magyarország is, a NATO-csatlakozás óta eltelt időben jelentős képességvesztést szenvedtek ezen a területen. Ennek következtében szinte valamennyi haderőnél képességhiányok alakultak ki, amelyekre a walesi NATO-csúcstalálkozó előtt a Szövetség vezetése is rávilágított.

A képességhiányok többségét az elavult fegyverek és haditechnikai eszközök okozták, így a NATO nyomást gyakorol közép-európai tagországaira, hogy gyorsítsák fel eszközparkjaik modernizációját.

A Magyar Honvédség haditechnikai helyzetét kettősség jellemzi, mert vannak korszerű, valamint a közelmúltban felújított eszközei, de többségét még mindig az elavult szovjet/ orosz alapú eszközpark uralja.

Az új eszközök vonatkozásában eddig zömmel csak a megvásárlására volt lehetőség, de szükséges azok üzemeltetésének és fenntartásának feltételeit is megteremteni, mint a készletképzést, a javító- és kiszolgáló bázist, a logisztikai ellátási rendszert, a szimulációs és kiképzőrendszereket.

Elmondhatjuk, hogy a MH legsúlyosabb helyzete a haditechnikai területen alakult ki, így elkerülhetetlen a fegyverzet és a haditechnikai eszközök átfogó fejlesztése, kiemelten azokon a területeken, ahol egyáltalán nincs hadrafogható eszköz. A Honvédelmi Minisztérium a Honvéd Vezérkar szakembereinek bevonásával kidolgozta a „Magyar Honvédség – 2026” koncepcióját, és haderőfejlesztési programját. A Program végrehajtásával a Magyar Honvédség létszámában továbbra is kicsi, de fegyverzetében és haditechnikai eszközrendszerében a térség meghatározó hadereje lehet. Korszerű fegyverzettel fog rendelkezni, amelynek utánpótlási, karbantartási és üzemeltetési bázisainak meghatározó részét a hazai védelmi ipari képességek biztosítják.

A haderő korszerűsítésének meghatározó eleme az új haditechnikai eszközök rendszeresítése. A program a Magyar Honvédség egészét átfogja, mert a haderő minden egyes elemét, mindkét haderőnemét, a katonai logisztikát és a katonai egészségügyet is érinti.

A haderő átfegyverzése során alapelv, hogy az új fegyverzet és haditechnikai eszközök rendszeresítése után csak azok az elöregedett eszközök kerülnek értékesítésre, amelyek elavultságuk, alkalmazhatatlanságuk, gazdaságtalan felújíthatóságuk és üzemeltetésük miatt már nem tarthatók hadrendben. A rendszerben álló, még értéket képviselő eszközök a magyar védelmi ipar által végrehajtott felújításuk után a tartalékerőknél változatlanul hadrendben maradnak.

A légerő fejlesztésének megvalósításával a haderőnem – a jelenleg is korszerű eszközök kivételével – teljesen megújul, így a kor színvonalának megfelelően hosszú távra biztosítottá válik a magyar légtér, a Magyar Honvédség csapatainak, az ország stratégiaiailag fontos objektumainak légvédelme.

A program több elemből tevődik össze. Ezek: a szállító repülőgépek beszerzése; a helikopterflotta megújítása; a harcirepülőgép-képesség növelése; a repülő kiképzés eszközparkjának újjáélesztése; a légvédelmi csapatok fejlesztése; a légtérrelenőrző rendszer megerősítése; a repülőterek és kapcsolódó objektumok korszerűsítése.

Az elmúlt évtizedekben az átalakítások, valamint a forráshiányok egyik legnagyobb vesztese a szárazföldi csapatok fegyverzete és haditechnikai eszközparkja volt. Voltak ugyan törekvések a fejlesztésre, de azok csak részleges és ideiglenes előrelépést biztosítottak, és inkább a fegyverzet diverzifikációját erősítették, mint – a fenntarthatóság szempontjából – az egységesség irányába hathattak volna.

A szárazföldi erők fejlesztésének elemei: a kézfegyver-program; a tűzérképesség újjáélesztése; a műszaki csapatok fejlesztése; a tábori vezetés-informatikai rendszer fejlesztése.

A haderőfejlesztés nélkülözhetetlen részét képezi a Magyar Honvédség harctámogató-kiszolgáló (logisztikai) rendszerének korszerűsítése, mert a harcoló csapatok csak akkor tudnak hatékonyan működni, ha a harctámogató-kiszolgáló erők részéről megkapják a mindenoldalú biztosítást. A Honvédelmi Minisztérium kidolgozta a csapatok ellátását, elhelyezését és működését támogató katonai logisztikai programját, amelynek elemei: az egyéni harcászati felszerelési program; a logisztikai ellátórendszerek fejlesztési programja; a laktanya-rekonstrukciós program és a gépjármű-beszerzési program. Az előadásban bemutatott kezdeményezések jó alapját biztosítják a MH haditechnikai megújulásának.

*

Az MH önkéntes területvédelmi tartalékos rendszerét mutatta be *Szabó László*. Gondolatait azzal vezette be, hogy Magyarország védelme olyan nemzeti ügy, mely minden polgárától áldozatot követel.

Az önkéntes tartalékos rendszer (ÖTT) képes lesz központi szakmai irányítás mellett, gyorsan és rugalmasan (a veszély mértékéhez igazodóan) a területi (megyei), helyi (járás) vagy települési szinten jelentkező honvédelmi feladatok támogatására, részbeni ellátására, egyben arra, hogy szervezettsége és felkészítettsége alapján összekötő szerepet töltsön be a professzionális hadsereg és a polgárok közössége

között. Az ÖTT – ezen kívül - a honvédelem strukturális elemeként személyi erőforrásaival hozzájárul az ország integrált védelmi rendszerének szükséges és fenntartható működtetéséhez béke-, békétől eltérő és különleges jogrendi időszakokban és képes a reális védelmi szükségletek koordinált biztosítására és támogatására. Az MH ÖTT békében közreműködik a katasztrófák következményei felszámolásában; a tömeges bevándorlás elleni védekezésben (határ megyék); őrszvédelmi feladatokban; a *befogadó nemzeti támogatás* katonai feladataiban; a honvédelmi nevelés programjaiban; támogatja a közlekedési infrastruktúra előkészítését, a toborzási feladatokat, az alapfelkészítést, a tartalékos gyakorlást és a protokolláris feladatok ellátását.

Az MH ÖTT létrehozását és működését jelentősen megkönnyíti, hogy támaszkodni lehet a közigazgatás rendszerében már meglévő olyan szervezeti elemekre, mint például a Katonai Igazgatási Központok, a Toborzó és Érdekvédelmi Központok, Katonai Igazgatási és Érdekvédelmi Irodák, a honvédelmi igazgatás központi, területi és helyi szervei és a kormányablakok.

Az ÖTT-állomány logisztikai támogatása az MH logisztikai támogató rendszerben történik, ahol érvényesíteni kell az ellátási és készletképzési elveket. A logisztikai támogató rendszernek biztosítani kell az alapfelszereléssel történő ellátást a különböző feladatokra meghatározott készenléti időkre, amelyek lehetnek 24 vagy 48 órá-
sak is. Ugyanakkor az ÖTT rendszer nagymértékben támaszkodni fog a helyi állami és önkormányzati, valamint egyéb szolgáltatói szektorba tartozó vállalati erőforrások, ingatlanok és szolgáltatásokra is.

A tárolási feltételek kialakítása érdekében a kijelölt ellátó szervezetek raktározási kapacitását meg kell növelni, illetve civil objektum/épület biztonsági (riasztó) rendszert kell kiépíteni.

Az ÖTT állomány alapruházati felszerelése az MH szervezetétől eltérő jellegű lesz. A jelenlegi tervek szerint a brit hadigyakorló, harci póló, és esővédő felszerelést kapják meg, kiegészítve az MH-ban rendszeresített ruházati cikkekkel (sapka, bakancs). Ez egyben korlátja is az ÖTT alkalmazásának, mert az MH-ban rendszeresített ruházati cikkekből – amelyek igénybe vétele szükséges lesz – csak minimális készletek állnak rendelkezésre, amely jelentős hatással lehet a behívható létszámra.

Az ÖTT állomány és szervezetek hadfelszerelésének biztosítása az MH logisztikai támogató rendszerében a békében élő szervezetek – kijelölt ellátó szervezet, vagy bázislaktanya – által történő anyag-vételezéssel, annak nyilvántartásba vételével, személyhez kötésével hajtható végre, a logisztikai utaltsági rend alapján.

Sajnos a logisztikai ellátásban problémát jelent az ellátás és szolgáltatás vonatkozásában számba vehető potenciális bázislaktanyák területi elhelyezkedése, ugyanis a logisztikai támogatás területi fedése nem minden esetben egyezik meg a regionális tagozódással.

A Magyar Honvédség kiképzési rendszerét úgy kell kialakítani, hogy ezeknek a feladatoknak a végrehajtására képes legyen. A békeidőszaki kiképzést a honvédelmi miniszter által évente kiadásra kerülő miniszteri irányelvek határozzák meg. A Magyar Honvédség békeidőszaki kiképzése alapvetően a készenléti erőkre, a missziós alegységekre, a NATO/EU számára felajánlott erőkre és az ország védelmi feladatokra felkészülő erőkre fókuszál.

A Magyar Honvédség feladata, hogy korszerűen kiképzett és felszerelt, a haza fegyveres védelmére és nemzetközi együttműködésre is képes, rugalmasan és hatékonyan alkalmazható képességekkel rendelkező haderő legyen. Ezért elsődleges az ország fegyveres védelmére történő képesség fenntartása és az ahhoz kapcsolódó kiképzési feladatok végrehajtása.

Az ország védelme szempontjából, fontos az újra felállított tartalékos rendszer, kiképzésének beindítása. A katonák egyéni kiképzése az alapkiképzést, a beosztásra történő felkészítést (a szakalapozó kiképzést), a különböző fegyvernemi és szakcsapatok katonáinak szakkiképzését, a mestervizsgára történő felkészítést, illetve az általános katonai, valamint a parancsnoki és a szakmai előmeneteli rendhez kapcsolódó tanfolyamrendszerű kiképzést és a fizikai felkészítést foglalja magában.

Az alapkiképzés a kiképzés első szintje az, ahol a katona megszerzi egyéni képességgel a képzettség és jártasság alapjait. Ennek során az általános katonai kiképzés keretében az újonc katonák megismerik a katonai élet és szolgálati tevékenységek szabályait, az alaki mozgások és fogások helyes végrehajtását, egyéni fegyverük szakszerű kezelését. Megtanulják, hogyan kell mozogni a harcmezőn, hogyan kell megvédeni önmagukat és bajtársaikat, valamint megszerzik a harc megvívásához elengedhetetlenül szükséges fizikai állóképességet, ezáltal képessé válnak a katonai szolgálattal, életrenddel összefüggő normák betartására, az egyesharcossal szemben támasztott alapkövetelmények teljesítésére, a katonai szolgálat teljesítésére, a szakalapozó kiképzés és további tanulmányaik folytatására.

A 2021-től beinduló szakalapozó kiképzés tartalmazza a katonák tervezett beosztásának megfelelő fegyvernem, szakcsapat bemutatását, a honvédség tevékenységi rendjében elfoglalt helyének és szerepének, főbb feladatainak és harci-technikai eszközeinek, valamint a leendő saját beosztás megismertetését, és egyben lehetővé teszi a katonák számára a kisalegységekbe történő beilleszkedést és a kötelékkiképzés megkezdését.

A kötelékkiképzést a katonai szervezetek hajtják végre, mivel rendeltetésük, illetve feladataik jellegétől függően állandó vagy alkalmi kötelékekben kerülnek alkalmazásra. Az állandó kötelékek a szervezeti struktúrát (raj, szakasz, század, zászlóalj, dandár, törzsek, harcálláspontok, stb.) követik, amelyekből kialakítják az alkalmi kötelékeket (század, zászlóalj harccsoport, tűzcsoporthoz, kontingens, műveleti csoport, törzsrészlegek, stb.) egy-egy célfeladat végrehajtására.

A kötelékkiképzés általános katonai kiképzésből és szakkiképzésből áll. Az általános katonai kiképzés az MH valamennyi haderőnemére, fegyvernemére, szakcsapatára általános érvényű kiképzési követelményeket, míg a szakkiképzés az adott fegyvernem, szakcsapat sajátosságait tükröző kiképzési követelményeket foglalja magában.

A kötelékek kiképzésével párhuzamosan, azok fő kiképzési feladataihoz csatlakozva folyik a parancsnokok és törzsek kiképzése is. A parancsnokok és törzsek hadműveleti-, harcászati kiképzése már békeállapotban biztosítja a készenlét meghatározott szintjének fenntartását, a válságreakálás katonai feladatai végrehajtásához, valamint a nemzetközi szerződésekben foglalt kötelezettségek teljesítéséhez szükséges kiképzett állomány és katonai szervezetek rendelkezésre állását.

Az Önkéntes Területvédelmi Tartalék teljes műveleti képessége elérésének első meghatározó lépése az egyéni felkészítések beindítása 2017–2020 közötti időszakban

lépcsőzetesen, Magyarország valamennyi járásában. Ennek keretén belül, a már megalakított 10 kiképző századon túl, további tíz kiképző század kerül megalakításra 2017 második felében.

Társadalmi elfogadás szempontjából meghatározó rendezvény az első Önkéntes Területvédelmi Tartalékos katonák ünnepélyes eskütetele (2017). Az alapfelkészítések során kiválogatott állomány Önkéntes Területvédelmi Tartalékos tiszti, altiszti felkészítésének megindítása 2018-tól megkezdhető. A kötelék kiképzés megvalósítása az egyéni felkészítésre alapozva, 2021-től kerülhet végrehajtásra a rajok, szakaszok felkészítésével és kiképzésével, valamint az elsajátított készségek szinten tartásával. A műveleti képesség önállóan, „saját lábon” való hosszú távú fenntartása és működtetése érdekében megkezdődik a tartalékos kötelékek szakalegységeinek kiképzése, szakosodása.

Azok a járási kötelékek, amelyek átlépi a 70%-os személyi és hadi-technikai feltöltöttséget, megkezdik a század összekovácsolási gyakorlataikat a kezdeti műveleti képességeik elérése érdekében. Az Önkéntes Területvédelmi Tartalék képességének folyamatos fejlesztésével, legalább 90%-os feltöltöttséggel, gyakorlaton történő minősítéssel eléri a teljes műveleti képességet. Így a tíz éves ciklus végére, a Magyar Honvédség mintegy 20 000 kiképzett, felszerelt önkéntes területvédelmi tartalékos erővel fog rendelkezni országosan a haza védelmének szolgálatában. A kiképzés folyamán minden lehetőséget fel kell használni arra, hogy a résztvevők megismerjék a katonai szolgálatra jellemző viselkedési, erkölcsi normákat és szokásokat, begyakorolják a szolgálati érintkezés legfontosabb szabályait, az ehhez kapcsolódó alaki fogásokat és mindezek szolgálják személyiségük pozitív orientációját.

*

„Nyíregyházát, amióta csak laktanyákban egyesítették a régi hadsereg csapatait, környékének talajviszonyai elsórángú huszárhelyőrséggé avatták. Nem volt az országban még egy olyan város, ahol a huszár az istállóajtó mellől elindulhatott volna vágatában a világ mind a négy égtája felé – akár a város mellékutcaín át is – anélkül, hogy egy percre lekerült volna a megyét borító homok szmirnaszőnyegről” – idézte Bene János a városról és a huszárokról szóló előadásában Marjay Keresztély nyíregyházi huszárőrnagyot.

A kiegyezés (1867) után az uralkodó, I. Ferenc József 1868. december 5-én szentesítette a magyar királyi honvédség felállításáról szóló XLI. törvénycikket, mely 82 gyalogzászlóalj, 28 huszár- valamint 4 dzsidásszázad felállítását engedélyezte.

A frissen szervezett magyar királyi honvédség mindkét fegyverneméből már a szervezések idején részesült a város, ugyanis ide irányították a magyar királyi szabolcsi 41. honvédzászlóaljat és a magyar királyi hajdúsági 15. lovasszázadot. Az alosztályokat a régi módi szerint magánházakhoz szállásolták el, hiszen kaszárnnyák továbbra sem álltak rendelkezésre.

1874-ben a lovasság létszáma bővült a szatmári 14. lovasszázad Nyíregyházára vezénylésével. Ekkor történt meg a lovasság ezredkebe való szervezése, s a két század a kassai központú 5. honvéd lovasezred II. osztályát képezte.

1875-ben a gyalogságot Kassára helyezték át, a huszárok részére pedig a város 100 000 forintos költséggel átalakította és kibővítette a Serház, Honvéd és Kert utcák által határolt telken álló városi Serház épületét.

Jó tíz év múlva, 1889-ben a huszárosztályok – a közös hadsereg hasonló alosztályainak megfelelően – három huszárszázadra bővültek, s az új század elhelyezésére a város kibővítette a Honvéd utcai, a honvédség főparancsnokáról, József főhercegről elnevezett laktanyát. Ebben az időszakban, a XIX. század utolsó harmadában a fellendülő városi ipar és kereskedelem lehetővé tette a nagyarányú városi építkezéseket is, melyek keretében a város délnyugati részén a vasútállomás mögött a kaszárnya és egy ezredkórház felépült. Ez a kaszárnya az akkori idők legmodernebb igényeinek megfelelően épült és az Osztrák-Magyar Monarchia egyik legkorszerűbb, pavilonrendszerű lovassági laktanyája lett. A huszárok számára a városon kívül egy 312 holdas gyakorló- és lőteret is kimértek. Ebbe a kaszárnyába vonult be ünnepélyes keretek között, 1891. november 1-jén a császári és királyi 14. huszárezred Lénk Albert ezredes parancsnoksága alatt. A hadrendi változások miatt 1894-ben a 14. huszárezredet a bukovinai Csernovicba helyezték át, helyükre a császári és királyi 10. huszárezred érkezett. Hét év múlva a 14-esek visszatértek Nyíregyházára, s ide helyezték még a gyöngyösi császári és királyi 15. huszárezred pótkeretét is.

Ebben a szervezésben érte meg a két nyíregyházi huszáralakulat az I. világháború kitörését annyi változással, hogy az egyre korszerűsödő haditechnika az utolsó békeévekben egy lovas-géppuskás osztag felállítását is kikövetelte a közös huszárezredtől.

Az 1. világháború kitörése után mindkét nyíregyházi huszáralakulat azonnal a frontra indult, s részt vett 1914 nyarán-őszén a galíciai lovas felderítésekben és a kozákokkal történt első (a világháború történetében egyben utolsó) nagy lovas ütközetekben is.

A kassai 5. honvéd huszárezred 1914. augusztus 15-én Sztojanovnál, a 14-esek pedig augusztus 23-án Bucsacsnál hajtottak végre olyan lovasrohamot, melyek után a kozákok szerte Galíciában „vörös ördögökként” emlegették a magyar huszárokat. A világháború négy éve alatt mindkét huszárezred szinte minden hadszíntéren megfordult: Galíciában, Volhíniában, a Pripjaty-mocsarak vidékén, Erdélyben, az olasz hadszíntéren a Piavénál.

A háború végén az 5. honvéd huszárezred az olasz frontról tért haza, s november 24-én, Kassán kezdte meg a leszerelést és a huszárok hazabocsátását, a császári és királyi 14. huszárezred pedig Erdélyben rakodott be, s november 11-én tért haza Nyíregyházára teljes rendben, fegyvereinek megtartásával.

1920 nyár elején a Honvéd utcára bevonult a 12. gyalogezred parancsnoksága és a II. zászlóalj. 1920 augusztusában a debreceni katonai körletparancsnokság a magyar királyi 6. tüzérosztály törzsét, tábori tarackos és hegyi ágyús üteget is Nyíregyházára rendelte. Elhelyezésüket úgy oldották meg, hogy a nagylaktanyát hosszában elfelezték a huszárok és a tüzérek között.

A következő évben a gyalogság itteni elhelyezésére a város a Kallói út végén átadott a Honvédelmi Minisztérium részére 12 hold földterületet, s így 1931 végére elkészült a Damjanich János nevét viselő laktanyatelep.

1937-ben a honvédség újabb építkezést kezdett a Damjanich laktanyában, egy háromemeletes, szinteltolós zászlóalj-épületet húztak fel, s ide költözött át Debrecenből a 12/1. zászlóalj, s az átszervezésekkel 1938-ra itt állomásozott több mint kétezer katona és gyaljából 1500 ló.

A győri fegyverkezési program meghirdetése (1938. március), majd fegyverkezési egyenjogúságunk visszanyerése (Bledi konferencia, 1938. augusztus) után a magyar királyi honvédségben jelentős mennyiségi és minőségi fejlesztés indult meg, mely kihatott a nyíregyházi helyőrség életére is. A magyar katonai repülés megteremtése után a nyíregyházi repülőtéren 1940-ben egy vadászrepülő osztályparancsnokság és három repülőszázad, 1941 és 1944 között pedig egy híradókiképző osztályparancsnokság és 3 század szolgált.

Mind a 22. gyalogdandár, mind pedig az 1. lovasdandár teljes állományával részt vett a Felvidék, Kárpátalja és Észak-Erdély, valamint a Székelyföld visszacsatolásában. 1941 tavaszán a délvidéki hadműveletekben már csak az 1. lovasdandár alosztályai vettek részt ugyanúgy, mint az 1941 nyarán és őszén zajló ukrajnai hadjáratban is.

A lovasság utolsó nagy átszervezése során 1942. október 1-jével lépett hadrendbe a lovasság egyetlen seregtestje, a nyíregyházi székhellyel felállított 1. lovas (későbbi elnevezéssel huszár) hadosztályparancsnokság. Ugyanakkor a hadosztályhoz tartozó három huszárezredben is fegyverzeti, felszerelésbeli, valamint tiszti és legénységi gyarapítást léptettek életbe. A huszárezredek addigi hat lovasszázada mellé, egy-egy nehézfegyver-századot szerveztek, s tovább erősítették az ezred közvetlen alosztályok létszámát.

A magyar királyi honvédség 1943 őszi új hadrendjében pedig az 1943 tavaszán a Don-kanyari katasztrófából hatalmas véres veszteséget szenvedett 12. gyalogezred feltöltésével, s a mellé rendelt kassai 21. és ungvári 24. gyalogezreddel létrehozták az ungvári 24. gyaloghadosztályt a hadrendben előírt hadosztály-közvetlen alakulatokkal, melyek közé a nyíregyházi 22. tábori tüzérszázad is tartozott.

Mind a 24. gyaloghadosztály, mind pedig az 1. lovashadosztály alakulatai 1944 tavaszán és nyarán elhagyták helyőrségüket és a háború utolsó két évében rendre vívták egyenlőtlen küzdelmüket Galíciában, a Pripjaty-mocsarakban, 1944 ősztől pedig az ország védelmében az előretörő szovjet csapatokkal szemben, s ebben az egyenlőtlen harcban sorra morzsolódtak fel, és estek szovjet, jobb esetben amerikai hadifogságba 1945 tavaszán. Különleges sors jutott osztályrészül a 24. gyaloghadosztály egy töredékének (benne a 12. gyalogezred maradványának), amely a szemben álló szovjetparancsnoksággal az összeköttetést felvéve, 1945. április 7-én Szlovákiában, Stubnyafürdőnél letette a fegyvert. A szovjet fél a hadosztály maradványát átadta a magyar Ideiglenes Nemzeti Kormányának, s ez hadosztály lett a magva a demokratikus honvédség 5. gyaloghadosztályának.

Összességében a 2. világháború kitörésének idejére, a hadseregfejlesztés felgyorsításával vált igazi katonavárossá Nyíregyháza, melynek laktanyáiban, s magasabb parancsnokságain közel négyezer tiszt és legénységi állományú katona szolgált.

A Társadalom és a fegyveres erők szekció ülése

A szekció ülését megnyitó előadásában *Tóth Sándor* a régió kiemelkedő katonahőseiről emlékezett meg. Előadásának íve Szabolcs vezértől egészen Farkas Bertalan úrhajósig terjedt. *„Boldog a föld, amely kitermette ezeket és büszke a nép, amelynek soraiból nőttek ki, mert ez mutatja, hogy a Nyírség Szabolcs vezér szállás-földje, olyan bányája minden jónak,*

szépnek, vitézségnek és nemzeti erőnek, amelynek kincsei kifogyhatatlanok” – idézte előadásaiban dr. vállaji Siposs Ferenc, egykori főszolgabíró.

Szabolcs vármegye neve a magyar hadtörténelemben koronként, változó módon bukkant fel. Nevét Szabolcs, honfoglaló vezértől nyerte, aki a honfoglalás időszakában alapította meg Szabolcs földvárát. A vezéri szállás, az egyedülálló honfoglalás-kori építmény, ma nemzeti kincseink közé tartozik. A megyének nevet adó várat a letelepedés időszakában több hasonló építmény vette körül. A vár, mint élet- és vagyonvédelmet jelentő építmény volt az uradalmak központja, egyúttal vallási- és temetkezési hely.

Szerepelnek a legendákban mások is, azonban ezeket a régészet még nem azonosította be vagy csak valóban az itt élő emberek emlékezetében létezett. Így maradt fenn névtelen várként Demecser, Oros, Tuzsér, Pátroha határában egy-egy hely, névvel ellátottan Kacsavár Pátroha, Sárvár Ecsed határában, Gara-halom Nyírkarász közelében és a tiszadobi vár. A középkorból és a kora újkorból is maradtak fenn tartós hadi létesítmények, illetve azok emlékei várak, illetve várkastélyok formájában. Így a karászi és szentmártoni várak, az ibrányi várkastély, a tuzséri Ambrózy-, a nyír-bátori Báthory-, és a vajai Vay-várkastélyok. Hadászati szempontból már jelentősebb erősségeknek minősültek az ecsedi, a kisvárdai és a kállói kő-, illetve téglapítésű várak, amelyek a Rákóczi szabadságharcot követően végleg elenyésztek. Meg kell említeni a rakamazi tábor néven ismert, sáncokkal megerősített táborhelyet, amelyből a hadak több évszázadon keresztül indították támadásaikat (legutóbb Klapka György 1849. január elején).

Szabolcs nemessége nem vonhatta ki magát a mindenkori bel- és külpolitika hatásai alól. Megszerzett javai megőrzése, gyarapítása érdekében vett részt az évszázados küzdelmekben. Közülük kiemelkedik a Báthory család. A középkori Nyíregyháza a XIV–XV. században részben a Báthory család lakóhelye, részben egyik birtokigazgatási központja. 400 fős lakosságával a megye legjelentősebb falvai közé tartozott.

A török hódoltság idején Nyíregyháza és szomszédai a töröknek is fizették az adót, 1598-99-ben a tatár segédcsapatok felégették, elpusztították és elnéptelenedett.

Megyénkben sem közismert, hogy Báthory András, az Ecsedi és nyíregyházi birtokok ura, 30 vitézzel sietett Dobó István várvédői segítségére 1552-ben.

Nyíregyháza a XVII. század első felében hajdúk által telepített lakóhely, azonban a császári csapatok és a török dúlás következtében az 1680-as évek második felétől újra elpusztult település. 1686-ban, Buda visszavívásának idején a Szabolcs megyei Petneházáról származó Petneházy Dávid, Thököly egykori vitéz kuruc kapitánya, majd ezredese, mintegy 10–15 000 főnyi sereget már a Habsburg uralkodó szolgálatában vezetve vett részt az ostromban és oroszládként küzdve, a hagyomány szerint, elsőként jutott be a várba. Az első bejutó jogára többen is igényt tartanak, azonban a nyíregyházi Benczúr mester ecsetje a vitéz szabolcsi magyart örökítette meg, aki a visszaemlékezések szerint a törökök lófarkas hadijelvényét, ami 145 év óta hirdette a török fennhatóságot, letépte a vár fokáról.

Buda várának visszavételét, a török kiűzését követően Magyarország a Habsburg birodalom részévé vált. A magyar nemesek és katonáskodó jobbágyok a császár hadseregében, a birodalmi érdekeknek megfelelően fogtak fegyvert.

Thököly és Rákóczi ezen a tájon bontották ki a szabadság zászlaját. Szabolcs megye és a környező vármegyék elégedetlenkedő lakosságából verbuválódott az a sereg, amely Rákóczi zászlaja alá állt. Ott voltak az élükön Besseney Zsigmond és Ibrányi László, Tököly egykori ezredesei, Kállay Ferencz, Gyulay János alezredesek, Esze Tamás, Gyulay Ferenc, Jékey Zsigmond tárnokmester, Vay Ádám udvari marsall és sokan mások.

A szabadságharc bukása után a német katonaság ismét rátelepedett a megyére. Nyíregyházán is szinte állandóan jelen volt egy-egy katonai egység. Az emberek és állatok tartásáról, fuvarozásáról a szegénységnek kellett gondoskodnia.

A Monarchia ingadozó trónjának védelmében Szabolcs megye többször is felajánlotta szolgálatát. 1809-ben, a nemesi felkelés kertében egy, hat lovasszázadot magába foglaló lovas ezredet állítottak ki s vonultak fel Szombathely környékére. Mária Terézia egyik testőre volt a Tiszabercelen született Besseney György. Kardja mellett tollával gyakorolt hatást kortársaira s azóta is minden magyarra.

Kardja és vitézsége által lett híres katona a nagykállói születésű Simonyi József. Amíg Besseneyt a francia eszmék fogták meg, addig vitézvári báró Simonyi József huszár ezredes a negyedszázadig tartó francia háborúban szolgálta császárait és egyben királyait. A magyar lovasvezér mintaképe győztes sereg élén üldözte a nagy Napóleont s vett részt a lipcsei csatában.

Nyíregyháza városa az 1753. évi újjátelepítését követő néhány év múlva, Szabolcs megye legnépesebb településeként, katonai helyőrségként kezdett működni. Az Udvari Haditanács évente jelölte ki a lovas egységek állandó táborozási kerületeit. Ebből Szabolcs sem maradt ki. 1755-ben a Károlyi huszárezred, 1756-ban az Albert herceg vértés ezred elhelyezését kellett biztosítani. De megfordultak itt többek közt a Császár Vasas, a Herceg Szamoreva, a Blankenstein, a Württemberg, a Hohenzollern, a Lichteinsten, a Hessen-Homburg, a Wellmoden Gimborn, a Főherceg János, a Gróf Wribna és más ezredek katonái is.

1848-ban az osztrák helyőrségből magyar helyőrség lett. A Gróf Wribna ezred két századát a nemzetőrök váltották fel. A változást, a modernizációt hozó áprilisi törvényeket békés keretek között fogadta el az utolsó rendi országgyűlés.

A meggyengült Habsburg hatalom erőre kapva, kikényszerítette a szabadságharcot. A Pákozdtól Világosig eltelt esztendő során új magyar haderő született.

Szabolcs megye fiai, az országgyűlés törvényei szerint, s azon felül is áldoztak a haza oltárán. A nemzetőrök, a honvédek, az önkéntesek soraiban társadalmi különbség nélkül vettek részt a nemesek, értelmiségiek, volt jobbágyok, zsellérek, cigányok, zsidók.

A szabadságharc leverése után, 1850 elején, a Miklós cár nevet viselő 5. vértés ezred 2. százada képezte újra az osztrák helyőrséget.

Az oroszok és a kolera által lepusztított városban 1850-től folyamatosan beszállásolási nehézségek voltak. 1869-től a „legmagyarabb megye” „osztrák helyőrsége” Nyíregyháza, ismét magyar helyőrség lehetett. A magyar királyi honvédség létrehozásakor a Honvédelmi Minisztérium tervei szerint a 41. szabolcsi zászlóaljnak Nagykálló, a 42. hajdú-szabolcsi zászlóaljnak és a 15. hajdú lovas századnak állomáshelye lett Nyíregyháza.

A honvédhuszárok számára épült fel az első (Serház) laktanya 1873-ban, amelyet a szükségleteknek megfelelően bővítették ki a későbbi időkben, a kassai

5. huszárezred számára. Ezt a laktanyát József főhercegről nevezték el. A közös hadseregbeli ezred részére 1891. október végére készült el Nyíregyháza második laktanyája, a legkorszerűbb feltételeket biztosítva egy lovas ezrednek. Ez a laktanya a Hadik András nevet vette fel. November 1-én ide költözött be a cs. és kir. 14. huszárezred a pótkeretével együtt.

1914-től kezdve a huszárosztály és a huszárezred egyaránt végigharcolta a nagy háborúként ismert időszakot, az orosz fronttól a doberdói fennsíkig. A két laktanyában pótkeretek működtek s küldték az utánpótlást a veszteségeket szenvedő katonai szervezeteknek.

Szabolcs megye háborús szerepvállalása még feltáratlan. Nyíregyházáról 7129 fő vonult be katonának és 920 fő esett el, a háború különböző hadszínterein. Fennmaradtak a Przemysl várát védő szabolcsiak, nyíregyháziak nevei.

1918-ban a honvédhuszár laktanyában működő lókorház mellé, egy új fegyvernem, a tüzekek költöztek be, a 20. honvéd tábori nehéz pótüteg, 1919-ben, a Tanácsköztársaság kikiáltását követően Szabolcs megye katonai helyzetét a románok április 16-án kezdődött előrenyomulása határozta meg. A már harcot folytató 1. hadosztály mellett Nyíregyházán kezdte el működését az 5. vörös hadosztály parancsnokság. Szervezték a szabolcsi vörös ezredet és küldték harcba első alegységeit. Ide települt át Kassáról a 6. honvéd kerületparancsnokság és nemzetőr-parancsnokság. Erre hátráltak vissza a székelly hadosztály megmaradt alegységei és szüntették be harcukat rövidesen.

A kommün nyíregyházi 39 napját követően, a Nyírség fővárosa 1919. április 27-én román megszállás alá került.

A hadsereg kiépítésének folyamatában 1920 után a város kapott egy gyalogezredet, amelyet kezdetben nyíregyházi, majd 12. sorszámmal ellátva, 1930-tól II. Rákóczi Ferenc nevét felvéve és újból megalakult egy huszár ezred a 4. sorszámmal viselve. A huszárlaktanyában helyezték el a m. kir. 6. tüzeerosztályt is, amely 1921-től a 12. gyalogezreddel együtt a debreceni 6. vegyes dandár egységeit képezte. A gyalogezred 3. zászlóalja Nyírbátorban kapott elhelyezést. 1931-ben a huszárok Hadik András, a tüzekek Gábor Áron nevét vették fel. Nyíregyháza harmadik laktanyáját a Damjanich Jánosról elnevezett, korszerűen berendezett épületeket 1931. év végén vehette birtokba a 12. gyalogezred. 1928-tól 2 ezredből álló lovasdandár kezdte meg működését Nyíregyházán előbb 2. majd 1. sorszámmal ellátva. 1942-től a dandárt háromezredes lovashadosztállyá szervezték át.

Nyíregyháza helyőrség életében az 1938. évi hadsereg-fejlesztési program, jelentős változásokat eredményezett. A dandár technikai fejlesztése megkövetelte a nagylaktanya újabb épületekkel bővítését. Épült egy barakk-laktanya a dandár harcokszó zászlóalja részére.

A háborút megelőző időszakban Nyíregyháza repülőterén a Magyar Honvédség repülő alegységei közül egy osztály települt, három repülőszázaddal. Nyíregyháza lovas, gyalogos és tüze és harcokszó egységei részt vettek a Szovjetunió területén folytatott hadműveletekben. Ez idő alatt az amerikai légierő bombázta a város objektumait s a szövetséges németek, visszavonulásuk során, robbantásokkal sok városi létesítményt pusztítottak el.

Még folytak a hadműveletek, amikor a szovjet hadifogságba került vagy átállt katonai egységek tagjaiból új haderő szerveződött és részt vettek az ország felszabadító

harcaiban, a háború befejezésében. Debrecenben szerveződött meg a 6. hadosztály, amely 18. ezredének a Nyíregyházán és Nyírbátorban elhelyezett 2., 3. zászlóaljai a megye által élelmezve, rövid felkészülés után bekapcsolódtak a háború utolsó szakaszába.

1945-ben leromlott katonai infrastruktúra állt a honvédelmi vezetés részére. Nyíregyháza laktanyái lepusztult állapotban üresen álltak. Szabolcs megye és Nyíregyháza csak 1950-től került be a hadsereg-fejlesztési elgondolásokba, itt szerveződött a 4. önálló. lövészadosztály parancsnokság, alárendeltjei: az 52. lövész- és a 28. tüzérezredek. 1951-ben került a városba a 39. páncéltörő tüzérosztály, 1952-ben a 18. harcokosi zászlóalj s itt kapott elhelyezést az 1. lovas hadosztály parancsnoksága az 51. lovas ezreddel.

A két hadosztályparancsnokság és egységei elhelyezésére épült meg az ötvenes évek elején két laktanya a tiszavasvári út két oldalán. A Vorosilov és Esze Tamás nevet viselő új, a Damjanich János régi gyalogsági és régi huszár laktanya biztosította a parancsnokságok és az alegységek elhelyezését.

1953-ban a lovas hadosztályt felszámolták. A 4. lövészadosztály alegységei közül a városban helyezték el a 76. légvédelmi tüzérosztályt. Az 1954. évi átszervezések után megszűnt a hadosztály, egyedül az 52. lövészrezred maradt a városban, a keszthelyi 9. hadosztály alárendeltségében. Ez az ezred 1955-ben a gyöngyösi 4. gépkocsizó hadosztály alárendeltségébe került s ez volt az az egység, amely részese volt az 1956-os eseményeknek.

A szovjetek külön laktanyában, egy felderítő zászlóalj erővel, voltak jelen s hagyták el a várost 1991-ben.

1958 és 1961 között Nyíregyháza egy lövész ezrednek (65.) adott otthont a békéscsabai 8. gépkocsizó hadosztály kötelékében. 1961-ben gyarapodott a helyi szervezetek száma a 45. ezreddel, akkor a hadosztály a 15. sorszámot kapta s megszűnt a 65. ezred. 1963-tól a 15. gépkocsizó lövészadosztály parancsnokság Nyíregyházára tette át a székhelyét és működött a városban 1987. évi megszűnéséig. Kezdetben egy majd két lövészrezred volt a városban.

1967-ben kapta meg a hadosztály harcászati rakéta osztályt, amelynek az Esze Tamás laktanya biztosította elhelyezését. A lövészrezred a Vorosilov, a hadosztály parancsnokság és közvetlen alegységei a Damjanich laktanyában kaptak elhelyezést. 1987-ig a hadosztály szervezetében lényeges változás nem következett be. A hadosztály 1987. évi megszüntetése után a lövészrezred bázisán alakult meg a 65. Damjanich János gépesített lövészdzandár a névadó laktanyában.

A következő évtized a le- és átszervezések időszaka volt. A laktanyák átnevezése során a Vorosilov laktanya Vay Ádám nevét vette föl. A laktanya területén működött a II. Rákóczi Ferenc nevet viselő katonai kollégium, amelyet 1994-ben zártak be. Az Esze Tamás laktanya a benne elhelyezett zászlóaljról előbb Báthory István nevét viselte, majd később Zrínyi Miklós nevét kapta. A Damjanich laktanya 1931-től a bezárásáig viselte a neves vértanú honvédtábornok nevét.

Ebben az időszakban Nyíregyháza repülőtere békés célokat szolgált, azonban a honvédelmi felkészítés rendszerében a Magyar Honvédelmi Szövetség keretében folyt a fiatalok pilóta és ejtőernyős képzése. A nyíregyházi repülőtéren kezdte el katonai pályafutását Farkas Bertalan, aki a szabolcsi almafák alól indult a világrűr

meghódítására. Megyénkből kerültek ki honvédelmi miniszterek (Nyíri Sándor, Juhász Ferenc, Simicskó István), vezérkari főnök (Benkó Tibor vezérezredes) sok tábornok, a tisztikar egy jelentős része, a volt sor- és tartalékos katonák tízezrei, a jelenlegi szerződéses katonák szép számmal. Szabolcs vezér földjén mára tokjába került a nyíl, bezáródtak a laktanyák. A katonák előtt is más távlatok nyíltak, vannak azonban Szabolcs vezértől Farkas Bertalanig példaadó katonái a nyírségi tájnak.

*

Krizbai János előadásában a hivatás és a foglalkozás fogalomköreit vetette össze az önkéntes katonai szervezetek vonatkozó jellemzőivel. Kérdéseket és dilemmákat fogalmazott meg. Ennek során felhívta fel figyelmünket a mélyebb értelmezés hiányára.

Több elméleti tanulmányban olvashattuk az elmúlt évtizedekben, hogy a modern piacgazdaság pluralista társadalma magával hozta bizonyos – korábban állandónak hirdetett – értékek szerepének változását. Ebben maga a háború és annak végrehajtója: a haderő, illetve a haderő működése is „sebeket” kapott. A társadalmi nézetek változása különösen intenzív volt az olyan, egyközpontú hatalomhoz kapcsolódó értékeknél, mint például a feltétel nélküli engedelmesség, a tekintélytiszteltet, a hatalmi szervek tevékenységének kritikátlan támogatása. Az újabb értékek térnyerése magával hozta a korábbi hatalmi tényezők – köztük a haderő – szerepének, felépítésének és működésének átalakulását. Ennek egyik markáns megjelenése, hogy többek között átalakult a legfejlettebb társadalmakban a belső funkciókban betöltött szerepük, a haderők részvétele a politika formálásában.

A '60-as, '70-es években még több nyugat-európai országban láthattuk, hogy a haderőt nagyobb rendzavarások, sztrájkmozgalmak esetében a rend helyreállításában is alkalmazták. Gyökeres nézetváltozások voltak (vannak) a külső funkciók esetében is. Egyre szélesebb tömegek támogatják a külső politikai konfliktusok tárgyalásos úton való megoldásának rendszerét és ellentétes érzésekkel viseltetnek a győztesnek látszó háborúval szemben is.

A nyugati polgári társadalmak lakosságának viszonylag széles, befolyásos hányada ellenérzéseket táplál azzal szemben, hogy adott esetben a katonai erőket politikai célok elérésére is alkalmazhatják. Az elméletekben is megkérdőjeleződnek Clausewitz hosszú időn keresztül indoklás nélkül elfogadott nézetei.

A meglehetősen ellentmondásos fejlődési folyamat során napjainkra a polgári demokráciák haderői egyik oldalról virtuálisan tartják tradicionális elkülönülésüket – a valóságban viszont megfigyelhető, hogy a társadalom egyik szerves alrendszerévé váltak, és egyre szorosabban tagozódnak az adott társadalom közszolgálati rendszerébe. A legtöbb országban teljessé vált a fegyveres erők felett a demokratikus társadalom kontrollja. Ezek formáiban, mélységében, eszközrendszerében – történelmi társadalmi hagyományok örökségeként – természetesen jelentős eltérések is megfigyelhetők.

A haderőknek, mint tipikus bürokratikus szervezeteknek a működését tradicionálisan széleskörű szabályrendszer és kapcsolódó intézményrendszer (katonai bíróság, katonai ügyészség, katonai rendőrség stb.) fonja körül. Ezek a szabályok a modern demokráciákban már társadalmi alrendszerként igyekeztek a társadalomba integrálni ezt a speciális szervezetet. Társadalmi, történelmi tradíciókból következően

az integráltság három síkja (azon belül annak számos vetülete) figyelhető meg az egyes országok haderőit meghatározó jogszabályi rendszereknek. Erősödik azonban mindegyikben ezen a téren is a társadalmi integráció. Egyre szűkül a haderők esetében is a „kivételes” szabályzók aránya. Az állomány foglalkoztatását meghatározó katonai szabályzók is jelentős mértékben a civil jogszabályokból „vezetődnek le”.

Az uniós foglalkoztatási, munkaszervezési irányelveknek – a jelenlegi, békeidejű szabályzás egyes elemeit tekintve – egyik európai NATO-ország fegyveres és rendvédelmi szervei sem felelnek meg teljes mértékben. Ezek elsősorban a munkaidő hosszával, a munka és a pihenés arányával, a készenléti szolgáltatokkal, az ügyeleti rendszerekhez kapcsolódó munkaidővel függenek össze.

A megnövekedett békeidejű missziós tevékenység számos problémát vet fel. Ezekben is leginkább a személyi állomány biztosítása, illetve az állomány alkalmazása jelent komoly problémákat. Ilyen lehet többek között a foglalkoztatási feltételek közül egyes alkotmányos jogok további korlátozása, a „munkaidő” hossza, a pihenés/munka aránya a bevetés alatt.

Ezek a kihívások többdimenziósak és felvetik a tradicionális rendszer átalakításának igényét. Ennek során a haderők új típusú feladatrendszere, a NATO megváltozott és tovább formálódó stratégiája, és bizonyos társadalmi nyomások hatásainak eredője kikényszerítette a változások legmarkánsabb eredőjeként az önkéntes haderőt és a szerkezet további változásait. Ennek külső összetevője a biztonság és a védelem új, az ENSZ-ben, NATO-ban és az EU-ban teret nyerő missziója az új „háborúkerülő” konfliktusrendezés európai, illetve világméretű intézményrendszerének munkájában való szerepvállalás (béke kikényszerítés, békefenntartás stb.). E missziók főként a felmerülő új fenyegetések elhárításában (vagy legalábbis azok csökkentésére való törekvésben) öltenek testet.

Ez – amint már utaltunk rá – jelentős szerkezeti, működési változásokban jelentkezik, melyek nagymértékben hatottak és hatnak az állomány elvárt jellemzőire és szolgálata feltételrendszerére is. A megváltozott és új típusú biztonsági kockázatok kisebb létszámú, de a korábbinál lényegesen több katonai képesség birtokában lévő, azonnal és rugalmasan alkalmazható haderőt követelnek meg. Az ilyen képességek kialakítása olyan jól képzett katonákat kíván, akik ezt szakmájuknak tekintik, képesek a kor követelményeinek megfelelő haditechnika alkalmazására, illetve a szövetség célkitűzéseivel összhangban határokon kívül is bármikor bevethetőek.

Összességében tehát egy fontos történelmi változás az önkéntes haderőben, hogy a haderő teljes állománya „fizetett munkavállaló” lesz.

Sajátos kérdésként jelenik meg az önkéntes haderő tartalékos állományának biztosítása, melynek szintén erőteljesek a munkaerő-piaci összefüggései. Sajnos az elmúlt évek hazai gondolkodásában nem fordítottunk kellő figyelmet a tartalékképzésre. Mondhatjuk, hogy ez olyan „gazdasági hiba”, ami egy piacgazdaságban nem engedhető meg. A legtöbb ország csak szünetelteti a hadkötelezettséget, így – élön tartva az intézményrendszert – válsághelyzetben egyszerűbben megteremthetik a feltételrendszerét a hadkötelezettség visszaállításának és az utánpótlás, veszteségpótlás biztosításának.

Végül meg kell fogalmaznunk a mai európai, a mai magyar értéktartalmát a hivatásnak, a katonai szolgálatnak. Le kell rakni és meg kell ismertetni azokat az

állomány és a társadalom számára értelmezhető jellemzőket, amelyek értékalapon megkülönböztetik az önkéntes haderőt a zsoldostól. Ezt csak a társadalommal folytatott nyílt párbeszéddel és az együttműködési felületek szélesítésével lehet elérni.

*

Szabó Tibor eredeti szakmájától, az orvosi hivatásától távol eső témáról, Magyarország 2. világháborús katonai veszteségeiről tartott előadást. Eltérően a megszokott szemlélettől, rámutatott arra, hogy ismereteink nem teljesek és még mindig nem találtuk meg a megfelelő módszereket, hogy megállapíthassuk a ténylegesen elszenvedett veszteségeket.

Még a korábbi, történelmileg jól dokumentált „híres” csaták veszteségeiről is különböző források 20–25%-al eltérő adatokat közölnek. Ezeket az adatokat összevetve sem részleteiben, sem, összességükben nem hasonlítanak egymásra. Fokozódik az adatok kuszasága, amikor az Osztrák–Magyar Monarchia csatáiban résztvevő magyarok veszteségi adataira próbálnak fókuszálni a kutatók. Az első problémát az jelenti, hogy a különféle adatbázisok eltérő veszteség-kategóriákat állapítanak meg. Például az 52. gyalogezred 62 halálokot tart nyilván, nem említve fogságba esést és sebesülési adatokat, a Pécsi ezred adatbázisa azonban már csak 33 halálokat szerint csoportosítja adatait. Bonyolítja a helyzetet, hogy ezek az ezredek ugyan dominánsan magyar katonákból álltak, de kisebbségben német és más nemzetiségű katonák is szolgáltak bennük, ezért a szűréseket csak a névszerinti veszteség-listák alapján, a név „magyaros csengése” alapján lehet elvégezni.

A 2. világháborúból fennmaradt adatok már viszonylag egyszerűsítettek, mert öt csoportba bontották a veszteségeket. Maguk a veszteség-csoport elnevezések (elestett, eltűnt, hadifogságba jutott, sebesült, sérült) minden valószínűség szerint az osztrák császári gyakorlatból (Verlustliste, Nachrichten über Verwundete und Kranke, Nachrichten über Verwundete und Verletzte) kategóriákból származtak. A biztosnak látszó 144 503 fős veszteség az eddig fel nem dolgozott és regisztrált névszerinti veszteségkimutatások adatai.

Az elemzést eddig nem végeztük el, a nem-kompatibilis adatbázisok miatt, néhány elemét azonban kiemelhetjük. A honvéd állomány teljes veszteségeinek döntő hányada (45,14%) a téli időszakra esett, nyáron és ősszel viszonylag alacsonyak (20-20%) maradtak a veszteségek, tavasszal pedig 15% volt. A tél azonban sokkal több áldozatot szedett a munkaszolgálatosok között (66%).

Meglepő, hogy a veszteség-adatok között a legmagasabb az eltűntek aránya: a honvéd állományúak esetében a teljes veszteség 44%-a eltűntként van nyilvántartva, a munkaszolgálatosok esetében 70% (!). Honvédek esetében második legkiemelkedőbb veszteség ok a sebesülés volt (21%), míg a munkaszolgálatosoknak csak 4% sebesült meg, legalábbis a korabeli veszteség-nyilvántartások szerint.

A csapatköteléken kívül egészségügyi intézetben elhalt honvédek haláleset adatait, elvileg az eredeti alakulattal közölték, de feltehetően már senki sem tudta, hol vannak az állománytestek, és vannak-e még póttettek. Más forrás (a 2. világháború 14 veszteségi lajstromáról van tudomásunk) szerint és az eddig fel nem dolgozott névszerinti veszteség kimutatásokból kerekén 400 000 áldozat adatait rögzítettük, de a

névszerinti veszteségkimutatások alapján „csak” 144 503 fős veszteséget azonosítottunk, tehát a teljes veszteségeknek mindössze harmadát ismerjük egészen pontosan. A különféle források által megadott veszteség okok nem egységesek, összesen 85 különféle megnevezés található meg. A nem-névszerinti veszteségi lista (összesítés) gyakorlatilag semmiféle azonosításra nem alkalmas, a részletek, a veszteségek okait illetően semmi sem deríthető ki.

Ismereteink szerint a M. kir. Honvédelmi Minisztérium 1943. évi január hó 14-én kelt 3.605 számú veszteségi lajstromának 2. pontja szerint az összesítéseket eredetileg névszerinti veszteségkimutatások alapján készítették, tehát 255 500 fő esetében indokolatlanul megváltoztatták a veszteségek tartalmát. Ez az egyszerűsítés hiteltelenné teszi eddigi ismereteinket a korabeli veszteségekről. A 14 veszteségi lajstrom alapjául szolgáló hiányzó névszerinti veszteségkimutatásait tehát fel kell kutatni, és újra kell írni a 2. világháború demográfiai történetét. Tartozunk az elesett honvédek emlékének azzal, hogy legalább halálukban ne legyenek névtelen halottak, közönséges számok.

*

A szekció utolsó előadója, *Magyar István* a minősített jogrend és a civil társadalom kapcsolatának kérdéseit boncolgatta. A Magyar Köztársaságban végbement politikai változásokat követően, 1989–1990-ben békés rendszerváltás ment végbe.

Az új demokratikus Magyarország első éveiben bekövetkeztek olyan események (taxis blokádnak, hidak elfoglalása, tüntetések) amelyek szükségessé tették a demokráciában is létező szabályok értelmezését. Romániában (1989), később a déli határunknál lezajlott fegyveres konfliktusok, háborús események és a Varsói Szerződésből történő kilépés megkövetelték a honvédelemmel és a fegyveres erők működési rendjével kapcsolatos törvények, rendelkezések felülvizsgálatát.

A sorkatonai szolgálat felfüggesztése, a Honvédség átalakítása és a NATO-hoz való csatlakozás egy teljesen új kapcsolati formát hozott létre a haderő és a civil szféra között. Ezek az események új alapokra helyezték az ország biztonságpolitikáját, és változásokat eredményeztek az alap-, és jó néhány sarkalatos törvényben is.

A különleges jogrend a törvények felfüggeszthetőségét, korlátozhatóságát, hatályon kívül helyezését, rendeleti kormányzás bevezethetőségét, operatív intézkedési lehetőséget jelent. A normál jogrendtől eltérő intézkedések hozhatók, akár állampolgári jogokat korlátozó döntéseket is lehet hozni, gazdasági folyamatokba való fokozott állami beavatkozás is lehetséges. Az Alaptörvény 48–54. cikkei határozzák meg a különleges jogrend fogalmát és tartalmát: rendkívüli állapot, szükségállapot, megelőző védelmi helyzet, váratlan támadás, terrorveszély-helyzet, melyeket az országgyűlés hirdethet ki, illetve annak akadályoztatása esetén a Köztársasági Elnök. Az akadályoztatás tényét, továbbá a hadiállapot kinyilvánításának, a rendkívüli állapot vagy a szükségállapot kihirdetésének indokoltságát az Országgyűlés elnöke, az Alkotmánybíróság elnöke és a miniszterelnök egybehangzóan állapíthatja meg.

Különleges jogrend esetén a MH irányítása a Kormány hatásköréből a Honvédelmi Miniszter irányítása alá kerül. Különleges jogrend esetén a Honvédelmi

Tanács gyakorolja az Országgyűlés által rá átruházott jogokat; a köztársasági elnök jogait és a Kormány jogait is.

A MH feladata Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelme, nemzetközi szerződésből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása, a nemzetközi jog szabályaival összhangban humanitárius tevékenység végzése. Közreműködik katasztrófák megelőzésében, azok következményeinek elhárításában és felszámolásában. Szervezetét, feladatait, irányítását, vezetését és működését sarkalatos törvény szabályozza.

A Magyar Honvédséget a terrorveszély-helyzet idején akkor lehet felhasználni, ha a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok alkalmazása nem elegendő. Az ország védelme minden magyar állampolgár kötelessége, ezért megelőző védelmi helyzetben minden nagykorú férfi katonai szolgálatot teljesít, míg rendkívüli állapot idejére honvédelmi munkakötelezettség írható elő. Az előadó részletesen ismertette a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló törvény előírásait.

A Közgyűjtemények és kutatás szekció munkájáról

„Szocialista történetírásunk elfogult, antidemokratikus szemléletű, nemzettudatot gyengítő, túlideologizált, marxista vagy inkább csak marxizáló. Mindez hadtörténetírásunk, valamint hadtörténet-szemléletünk szekerét az »osztályharcos« könyvek, tanulmányok, cikkek tömegével rossz, de legalábbis nem megfelelő irányba fordította, ráadásul gyakran még a kutatást is akadályozta” – emelte ki a szekció munkájáról szóló összefoglalójának bevezetőjében Csóka Ferenc.

Olyan, figyelemre méltó dolgokra nem emlékszünk, mint például legendás XVIII. századi lovas-parancsnokaink nevére, Baranyay Jánoséra, Esterházy Imréjére, Festetics Józsefére, Ghillányi Jánoséra, Hadik Andráséra, Nádasdy Ferencére.

Közülük Hadik András mondható ismertnek, Festetics József részben ismert, no persze földbirtokosként. A többi négy nevét ismeretlenség fedi.

Petőfi Sándornak a magyar nemesi felkelést, a magyar nemesi felkelőket és az 1809-es kismegyeri csatát kifigurázó sorait annyiszor tanultuk, ismételtük, hogy mindmáig emlékszünk rá, holott már a felkelés, a felkelők szabályzatai is valami egészen másra utalnak. Mindemelllett a nevezetes csata 200. évfordulóján tartott rendezvény előadásai határozottan bizonyították költőnk sorainak igaztalan voltát.

Hadtudományi szempontból általában, hadtörténelmiből pedig különösen súlyos, hogy Szabó Ervin, Molnár Erik, Révai József, Mód Aladár, illetve Soproni János és Bikácsi László, valamint tanítványaik munkássága nyomán elértük, miszerint minél közelebb érünk napjainkhoz annál nehezebb hadtörténelmi folyamatainkról, katonai vezetőinkről tárgyilagos képet megalkotni és megfelelő közvélekedést létrehozni.

Tudatában annak, hogy mindezen csakis a rendelkezésünkre álló, régebben ismert vagy újabban feltárt levéltári, könyvtári és múzeumi anyagok felhasználásával segíthetünk, 2017. szeptember 29. délelőttjén három levéltári, két könyvtári, két múzeumi előadással és egy esettanulmánnyal, 20–20 perces időkeretben próbáltunk régi és új forrásainak célszerű használatából adódó lehetőségeinkre rámutatni.

*

Bandi István Európai levéltárak és hadilevéltárak című előadásának bevezetőjeként feltette a kérdést: vajon hol is kereshetjük hadtörténetünk forrásait? Regele Oszkárnak az Udvari Haditanácsról szóló munkájából kiderül, hogy Ausztria–Magyarország, illetve Ausztria és Magyarország seregeinek, működési területe Európa, legfelső részeitől eltekintve, földrészünk túlnyomó részére, valamint Kisázsia és Észak-Afrikára terjedt ki az 1500-as évektől 1848-ig terjedő időkben.

Hozzá kell tenni, hogy az 1848-tól 1914-ig, illetve 1914-től 1945-ig terjedő időszak történetét és hadműveleteit és a minderről szóló térképeket szorgalmasan tanulmányozva kiderül, hogy e működési terület későbbiekben sem terjedt igazán tovább. Mindebből következik, hogy országaink hadtörténetének leggazdagabb forrásanyaga az európai levéltárakban és hadilevéltárakban található.

Régóta van ugyan nekünk egy „hungarika-kutatásnak” nevezett varázsszavunk, emellett az egyszerű kutató sorsa továbbra is nehéz, hiszen naprakész vagy legalábbis kielégítően friss ismeretekhez jutni bizony nehéz. Végeredményben a lerágott, akár többször lerágott csontoktól eltekintve minden valamirevaló kutatási tárgykört újonnan kell kezdeni az alapvető könyvektől, leginkább a következőktől: Brenneke Adolf *Levéltártan: Adalék az európai levéltárügy elméletéhez és történetéhez* című, Leesch Farkas átdolgozásában 1953-ban kiadott könyve jó bevezetés. Továbbá Franz Eckhart *Bevezetés a levéltártanba* című munkájának 9., teljesen átdolgozott 2018-as kiadása, ajánlott komoly irodalmával, valamint Leesch Farkas *Nemzetközi levéltári könyvészetének* második, 1993. évi kiadása.

Tájékozódásunk legfontosabb kérdése talán a *hol?* Mindebben segít az Archívum XXXVI., 1990. évi kötete a *Levéltári címtárak és kalauzok nemzetközi könyvészeté*, az Archívum XXXVIII., 1992-es kötete a *Nemzetközi levéltári kalauz*, és a *Levéltárak Németországban, Ausztriában és Svájcban* címmel megjelenő címjegyzék 2017/2018. évi kiadása, melyekből a számunkra fontos dolgokat megtudhatjuk.

Hasznos lehet az efféle megközelítő ismeretszerzést levélben vagy távbeszélőn stb. történő kapcsolatfelvétellel megerősíteni, elmélyíteni, különösen előnyös mindjárt az érdekes anyag felelősével megismerkedni. Nagyon fontos az anyag feltártságának, illetve emellett titokvédelmének, kutathatóságának, másolhatóságának részletes tisztázása. Mindezek után néhány fontosabb ország levéltárügyéről:

Németország központi levéltára a Szövetségi Levéltár, melynek R Osztálya: Német Birodalom és Kelet-Németország (Berlin); B Osztály: Szövetségi Köztársaság és Gyűjtemények (Koblenz); MA Osztály: Hadilevéltár (Freiburg); LA Osztály: Teherkiegyenlítési Levéltár (Bayreuth); FA Osztály: Filmgyűjtemény (Berlin); mindemellett megemlítendő: a Ludwigsburgi Kirendeltség (Ludwigsburg) és a Német Történelem Szabadságmozgalmainak Emlékhelye (Rastatt). További központi levéltárak még: a Külügyi Hivatal Politikai Levéltára (Berlin) és a Porosz Titkos Birodalmi Levéltár (Berlin). Mindemellett Németország tizenhat tartományában 55, nagynak mondható országos, illetve tartományi levéltár található számos kirendeltséggel.

Ausztriában a Kancellári Hivatal alá rendelt Osztrák Birodalmi Levéltár, melynek négy osztálya: a Házi, Udvari és Birodalmi Levéltár; az Általános Közigazgatási Levéltár, illetve Pénzügyi és Udvari Kamarai Levéltár; a Hadilevéltár, illetve az Országos Levéltár és az Atmeneti Levéltár. Mindezen felül kilenc országos, illetve tartományi levéltár őrzi az többi országos, tartományi és más helyi szervek iratanyagát.

Olaszországban Rómában van az Országos Központi Levéltár. Mindezen felül 95 tartományi, helyhatósági levéltár van még, melyek közül kiemelendő: Bolzano, Trient, Milánó, Verona, Velence, Trieszt, Torinó, Modena, Genova, Firenze, Róma, Nápoly és Palermó levéltára. Hasonlóan Rómában, pontosabban Vatikánvárosban található a Vatikáni Levéltár hatalmas értékű gyűjteményével.

*

Bonhardt Attila előadásában elmondta, hogy Savoyai Jenő, az Udvari Haditanács elnöke 1711. április 4-én állította fel az Udvari Haditanács Irodájának Levéltárát. Élére mindjárt kinevezett egy levéltárost, hogy az az Udvari Haditanács irattárában olyan rendet alakítson ki, amelynek segítségével a rábízott iratanyagból a hadvezetés számára szükséges felvilágosításokat adhat. További fontos tény, hogy foglalkoznia kellett a hagyatékokkal is.

Károly főherceg, az Udvari Haditanács elnöke 1801. március 23-án elrendelte a Császári (és) Királyi Hadilevéltár felállítását. Feladata: A korábbi háborúkkal kapcsolatos iratanyag összegyűjtése abból a határozott célból, hogy a katonai vezetők következő nemzedékei okulhassanak a saját és ellenséges csapatok korábbi győzelmeinek és vereségeinek, illetve sikereinek és kudarcainak tapasztalataiból.

Napjainkban, a Bécsi Hadilevéltárban 50 000 iratfolyómétert kitevő levéltári anyagot, vagyis 180 000 doboznyi iratot és 60 000 segédkönyvet, mindezen felül 600 000 térképet, tervrajzot és 400 000 fényképet őriznek. Felállítása tizenkét, arab számokkal jelzett nagy tárgyi csoportban, (itt azonban szemléletesség kedvéért római számokkal):

✧ VII. *Központi katonai hatóságok*

Feladatuk a birodalmi véderő működéséhez szükséges személyi és anyagi feltételek biztosítása, az ehhez szükséges központi intézkedések kidolgozása.

1. Bécsi Udvari Haditanács (1556–1848);
2. Császári (és) Királyi Hadügyminisztérium, illetve Birodalmi Hadügyminisztérium (1848–1918/1931), melynek kebelén belül a szerteágazó feladatokat ügkörönként főcsoportokba, csoportokba fogott osztályok végezték.

✧ V. *Régi hadjáratok iratai*

Károly főherceg a Hadilevéltár 1801-es felállításakor elrendelte, hogy az Udvari Haditanács irattárából minden olyasmit adjanak át ezen levéltárnak, amelyek a legrégebbi időktől napjainkig a hadjáratok történetével és az ország ismerettel kapcsolatos iratanyagot, adatokat tartalmaznak. Nevezett irategyüttesben lévő iratok háborúk (hadjáratok) szerint időrendben, azon belül hadszínterek szerint három korszakra tagolódnak:

1. XV. század–1739;
2. 1740–1815;
3. 1816–1913.

✧ VI. *Új hadjáratok irata*

1915-ben döntés született arról, hogy az I. világháború idején mozgósított parancsnokságok, dandárparancsnokságoktól felfelé a harctéren már nem használt irataikat a Hadilevéltárnak adják le. Felállítását:

1. hadsereg-főparancsnokság (a mozgósított véderő parancsnoksága) hadműveleti, szállásmesteri, illetve hírszerző és elhárító osztályokkal, szállítási, híradó és repülő főnökségekkel, sajtó-hadiszállással és propaganda-elhárítással;
  2. front-, hadseregtest-, hadseregcsoport-, hadtest-, hadosztály- és dandárparancsnokságok;
  3. tüzércsoport-parancsnokságok;
  4. védelmi szakasz parancsnokságok és megerősített helyek;
  5. harctudósítások;
  6. egyébek.
- ✧ *Személyi nyilvántartások*
1. tiszti viseleti és egyéni leírások (minősítési lapok) 1823–1869;
  2. minősítvényi táblázatok 1869–1918;
  3. katonai anyakönyvi lapok 1820–1918;
  4. katonai (születési, házassági és halotti) anyakönyvek 1633–1938;
  5. I. világháborús veszteség-nyilvántartások (fonetikus, hadifogoly és halotti kartonok 1914–1918);
  6. I. világháborús kitüntetési javaslatok 1914–1918.

Megemlítendőek továbbá még:

1. Középfokú katonai hatóságok, területi parancsnokságok és csapatok;
2. légierő;
3. haditengerészet;
4. hadbíróóságok;
5. testőrség és hadiiskolák;
6. képgyűjtemény; hagyatékok és kéziratok és
7. térkép- és tervtár csoportjai.

Természetesen fontos szerepet játszik mindezen felül a Bécsi Hadilevéltár melletti Magyar Levéltári Kirendeltség, mely a Badenben 1926-ban megkötött egyezményrel jött létre. Mindennek értelmében a levéltári anyag a proveniencia elvének figyelembevételével szétszakíthatatlan, ezért egységesen és oszthatatlanul Bécsben marad. Ennek fejében Magyarország levéltári kirendeltséget tarthat a Hadilevéltárban. Legfontosabb feladatai:

1. közhivatali tevékenység;
2. magyar érdekű iratok feltárása;
3. hungarikagyűjtés;
4. magyar kutatók segítése.

*

Kiss Gábor elmondta, hogy a *Budapesti Hadtörténelmi Levéltár* 1918 novemberében jött létre. Célja azóta, hogy 1740-től napjainkig gyűjtse a magyar katonai iratanyagot. Törzsanyaga a Bécsből kiszolgáltatott, magyar eredetű levéltári anyagokból, illetve a magyar honvéd alakulatok irattáraiból került ki. Feladata az osztrák–magyar hadügy-miniszter és vezérkarfőnök, illetve a magyar honvédelmi miniszter és vezérkarfőnök közvetlen felügyelete vagy irányítása alá tartozó, csapatok és szervek működése során

keletkezett történeti értékű anyagok, valamint magánszemélyek katonai vonatkozású írásos anyagainak gyűjtése.

Tartalma jelenleg 8500 iratfolyómétert kitevő iratanyag és 9 millió mikrofilmfelvétel. Megjegyzendő, hogy e hatalmas iratmennyiség 95%-ban középszinten rendezett, ami azt jelenti, hogy az iratok iratképző szervenként (parancsnokságok, csapatalakulatok, szolgálatok, intézetek stb.), azon belül évenként és éveken belül általában iktatószámok sorrendjében, esetleg ábécé szerint, illetve valamilyen tárgykör alapján vannak rendezve.

Benne tájékozódást – a korabeli mutató- és iktatókönyvek mellett – a rendezés során készített, különböző mélységű levéltári, részben nyomtatásban megjelent, segédletek nyújtanak. Felállítása római számokkal jelzett főcsoportokban, a 2002. októberi állapot szerint:

I: *Országos katonai hatóságok (1740–1945)*

1. Magyarországi Főhadparancsnokság és Magyarországi és Erdélyi III. Hadsereg-parancsnokság 1740–1894.
2. Honvédelmi Minisztérium 1867–1945.
3. Honvéd Főparancsnokság 1869–1918.
4. Honvéd Vezérkar Főnöke 1919–1945.
5. Egyéb országos hatáskörű szervek 1919–1945.

II: *Területi hatóságok, alakulatok (1740–1945)*

1. Császári (és) királyi csapatok 1740–1867.
2. Magyar Honvédség 1848–1849.
3. Osztrák–Magyar Véderő 1867–1918.
  - a) Osztrák-magyar csapatok 1867–1918.
  - b) Osztrák Császári Honvédség 1914–1918.
  - c) Magyar Királyi Honvédség 1867–1918.
4. Magyar Népköztársaság Hadserege 1918–1919; Magyar Tanácsköztársaság Vörös Hadserege 1919; Magyar Királyi Honvédség 1919–1945.

III: *Egészségügyi szervek (1900–1948)*

1. I. Világháború 1914–1918.
2. Horthy-kor és II. Világháború 1900–1948.

IV: *Igazságügyi szervek, iratok (1802–1945)*

1. Császári (és) királyi hadbíróóságok 1802–1867.
2. Császári és királyi hadbíróóságok, táborbíróóságok 1867–1918.
3. Magyar királyi honvédtörvényszékek, táborbíróóságok 1867–1945.

V: *Tanintézetek (1870–1945)*

1. Akadémiák 1872–1945.
  - a) Császári és Királyi Hadiiskola.
  - b) Magyar Királyi Hadiiskola.
  - c) Ludovika Akadémia 1872–1945.
  - d) Zrínyi Miklós Akadémia 1928–1931.
  - e) Bolyai János Műszaki Akadémia 1940–1944.
  - f) Horthy Miklós, majd Horthy István Repülő Akadémia 1940–1943.
2. Iskolák, nevelőintézetek 1870–1945.

- VI: *Intézmények, testületek, egyesületek (1743–1960)*
1. Nemesi testőrség, nemesi felkelés 1760–1918;
  2. Intézetek 1915–1945;
  3. Egyesületek, bajtársi szövetségek, alapítványok 1812–1944;
Tábori lelkeszet 1775–1951.
- VII: *Gyűjtemények (1459–2001)*
1. Personalia.
  2. Történelmi korszakokra vonatkozó gyűjtemények 1500–1949.
  3. Tematikus gyűjtemények XVIII század–1998.
  4. Nem irat jellegű (mikrofilm és mozgófilm) gyűjtemények
XVI–XX. század.
- VIII: *Országos katonai hatóságok (1945–1980)*
- IX: *Területi szervek, alakulatok (1945–1980)*
- X: *Egészségügyi szolgálat (1945–1980)*
- XI: *Igazságügyi szervek (1945–1991)*
- XII: *Tanintézetek (1947–1980)*
- XIII: *Intézetek, raktárak és egyéb szervek (1945–1999)*

*

Csóka Ferenc előadásában felidézte, hogy Regele Oszkár Ausztria hadtörténetének zsebkönyve című munkájában hadikönyvtáraink történetét 1776-tal kezdi. Fontos megjegyezni, hogy a történet legalább hatvanöt évvel korábban, vagyis 1711-ben, az Udvari Haditanács Irodájának Levéltárával kezdődik, mivel körülményeiből, illetve szabályzatából adódóan hagyatékokkal, könyvekkel is foglalkoznia kellett. További fejlődést a különféle hadiakadémiák megalapítása hozott, hiszen ezeket az oktatáshoz mindenképpen szükséges tananyagokkal is el kellett látni.

Későbbi fejlődés nyomán a Haditanács könyvtárából a Birodalmi Hadügyminisztérium könyvtára lett. Vezető hadikönyvtárrá a Hadilevéltár könyvtára vált. Mindemellett tiszti könyvtárakról körülbelül 1800 óta beszélhetünk. További fejlődés, gyarapodás nyomán a hadtestek székhelyein, illetve a fontosabb helyőrségekben tudományos könyvtárak alakultak, gyakran nyomtatott katalógussal.

Fontos megjegyezni, hogy megjelentek a nyomtatott katalógusok és a Hadilevéltár könyvtára 1905-ben 80 000 kötetet számlált már.

Rátérve az 1848-cal induló, majd 1867-tel megrendülő hazai fejlődésünkre, megállapítható, hogy volt könyvtárunk a Honvédelmi Minisztériumban, Fiumében a Tengerészeti Hatóságnál, a Ludovika Akadémián, Fiumében a Tengerészeti Akadémián, helyi könyvtárak voltak Pozsonyban, Komáromban, Pécsen, Budapesten, Temesváron, Kassán, Miskolcon, Nagyváradon, Kolozsvárott, Nagyszebenben, Zágrábban, Eszéken, Jászberényben a Honvéd Lovasiskolán, Mezőhegyesen a Ménesparancsnokságon és még sokhelyütt.

A már említett Hadilevéltár könyvtárának az I. világháború vége gazdag növekményt hozott, mivel sok katonai hatóság és tanintézet könyvgyűjteményét a Hadilevéltárba szolgáltatta be. Mindezeket nagyrészt az állományba sorolták, mellyel létrejött a mintegy 170 000 kötetet számláló „Régi állomány”. Hozzá kell tenni, hogy 1938-ig, illetve 1945-ig az „Új állománnyal” egybevéve egy körülbelül 380 000 kötetes

gyűjtemény keletkezett, melyből 1940–1945 között 20 tonnányit veszített a könyvtár, viszont a törzsanyag jól megmaradt.

Sajnos az I. világháború vége és a rákövetkező forradalmak hadikönyvtárainak igen nagy károkat okoztak. Fentiekén túljutva, 1930-ban viszont kielégítőnek látszó képet találunk, hiszen a Honvédelmi Minisztérium 11 193, a Hadilevéltár 42 000, a Hadtörténelmi Múzeum 6200, a Ludovika Akadémia 36 090, a Honvédtisztek Tudományos Könyvtára pedig 18 000 kötetel rendelkezik. Persze a II. világháború vége a kitelepítésekkel, majd pedig a harcokkal hatalmas károkat okozott hadikönyvtárainknak.

Ausztria, illetve Bécs számára a II. világháború vége jóval kedvezőbbben alakult, és a Hadilevéltár mostanság körülbelül 400 000 kötete nagyon komoly alapot jelent. További fontos tényező az Osztrák Honvédelmi Minisztériumban 1955-ben indult, manapság Osztrák Hadikönyvtárnak nevezett intézmény 800 000 tételes állományával. Fentieket kiegészíti a Hadsereg-történelmi Múzeum 70 000, a bécsújhelyi Hadiakadémia 25 000, a Bécsi Tisztársaság 10 000 és a stadtschlainingi Békekönyvtár 25 000 kötetével.

Szemben Ausztriával, hazai újrakezdésünk jóval nehezebb volt, hiszen már 1945 decemberében könyvtártűzzel indult. Jött utána, károkat okozva *A fasiszta, szovjetellenes és antidemokratikus sajtótermékek jegyzéke*, majd az 1950-es évek elején különféle szervezések és átszervezések, amelyek következtében nagyon sok könyv és térkép zúzdába került. Tébolyszerű, szakemberek számára is csaknem áttekinthetetlen hadsereg- és hadiiskola-fejlesztésünk folyamán hadikönyvtárainkat leginkább propagandaanyagokkal fejlesztették.

Józanodás 1956 után következett, amikor mind a hadsereget, mind a katonai oktatást kellően rendezték. Tulajdonképpen ez időben alakult ki, szilárdult meg hadikönyvtárainknak szakszerű, kielégítőnek mondható rendszere, színvonalas tudományos és csapatkönyvtárakkal, mely azután évtizedekig, pontosabban az 1990-es évekig fennállt. Jelenlegi rendszerünk a közelmúlt haderőcsökkentéseivel alakult ki, persze könyvtár-csökkentést is hozva, és így ma 35 könyvtárban 120 fő szakállomány mellett 2 000 000 tételes állománnyal rendelkezünk.

*

Suba János bécsi és budapesti haditérkép-gyűjteményekről szóló előadását azzal kezdte, hogy miután Ausztria–Magyarország hadügye közös volt, mindezért a katonai térképezést Bécsből irányították, és ott gyűjtötték össze a katonai vonatkozású térképek nagy részét. Végezte a munkát a Haditanács Térképgyűjteménye és a Mérnöklevéltár, 1764-től pedig a Helyrajzi Osztály. 1801-ben a Mérnöklevéltárat a Hadilevéltárba osztották, ahol ezután mind a térképeket, mind az I-II. felmérések anyagát őrizték. A használatban lévő katonai térképeket az 1839-ben létrehozott bécsi Katonaföldrajzi Intézet mérte fel, gyártotta és adta ki.

Továbbiakban a Helyrajzi Osztály 1876-ban a Térképlevéltár nevet kapta, majd ezt 1889-ben Térképgyűjteményre változtatták. Fontos adalék, hogy e gyűjtemény állománya 1890-ben már 18 000 térképműből és 140 000 térképlapból állott. Az I. világháború után az 1920–1924. évek jelentős gyarapodást hoztak, mégpedig a Katonaföldrajzi Intézet, a Hadimúzeum és a hadiiskolák anyagaival. 1937-re az állomány

mintegy 53 000 térképműre és 311 000 lapra nőtt és mindez 1954-ben már 56 000 mű és 320 000 lap lehetett.

Hazánkban az Ausztriában, illetve Bécsben 1700 óta folyamatosan, rendszeresen felépített térképgyűjteményekkel szemben, az I. világháború után, pontosabban 1918 novemberétől mindent újonnan kellett csinálni. A nekünk szükséges térképeket a bécsi Hadilevéltárból és a Katonaföldrajzi Intézettől kellett megszerezni. Hadilevéltárban dolgozó munkacsoportunk fáradozása nyomán, 1927–1930. években mintegy 50 000 térképszelvény került a Hadtörténelmi Levéltár Térképtárába, több példányban meglévő térképekből persze.

Térképtárunk jelenlegi szervezeti formáját a 1954-ben vette fel. Anyagának gerincét két korábbi gyűjtemény anyaga alkotta: egyrészt a bécsi Hadilevéltárból a Magyar Királyi Hadtörténelmi Levéltárba került anyag, mintegy 50 000 darabból álló gyűjtemény, másrészt a Magyar Királyi Állami Térképészet (később Honvéd Térképészeti Intézet) mintegy 60 000 darabból álló gyűjteménye. Mindezt követően újonnan megjelent katonai és polgári sorozat- és egyedi térképekkel, illetve légi fényképekkel állománya mára elérte az 500 000 darabot.

Gyűjteménye a XVI. századtól őriz:

- Európát, Európa országait, Ausztria-Magyarországot, illetve Ausztriát és Magyarországot ábrázoló anyagot: általános politikai, közigazgatási, természetföldrajzi, szaktudományos térképeket;
- várak, városok környékének ábrázolásait;
- hadtörténelmi vonatkozású térképeket, amelyek háborúkat, csatákat, ütközeteket mutatnak be időrendben;
- katonai helyrajzi térképek (leggyakrabban használt anyag): I. katonai felmérés (1763–1787), II. katonai felmérés (1806–1869), III. katonai felmérés (1869–1887), két világháború között készült térképek, 1950-től Gauss-Krüger rendszerben készült térképek (4 sorozat).

Térképtárunk mostanság az ország legnagyobb ilyen gyűjteménye. Önálló gyűjteményként, miként szó volt róla, 1954 óta működik, anyagát pedig napjainkban körülbelül 500 000 egyedi és sorozattérkép, atlasz, dombormű, légi fénykép, filmnegatív, diafilm, szakkönyv és szakfolyóirat stb. alkotja. 1992 óta a teljes anyag szabadon kutatható, beleértve a korábban „Titkos!” minősítésű, 1945 után készült katonai sorozattérképeket és légi fényképeket is.

*

A Bécsi Hadsereg-történelmi Múzeum „előlete” 1849-ben kezdődött, melynek folyamán legelőször Fegyvermúzeumnak, később Hadsereg-múzeumnak, végtére pedig Hadsereg-történelmi Múzeumnak nevezték, természetesen az 1849-től 1918-ig terjedő szakaszban császári és királyi jelzővel – kezdte előadását *Kemény János*. Fontos megjegyezni, hogy sorsa szorosan összefonódott a neki otthont adó, Bécs III. kerületében 1849–1856-ban elkészült, Arzenál nevű, 72 téglalapú épületből álló mór-bizánci stílusú hadilétesítménnyel, hiszen annak I. épületét már az eredeti tervben is e múzeumnak szánták.

Születésétől fogva katonai intézmény volt és jelenleg is az Osztrák Honvédelmi Minisztérium alárendeltségében működik. Habár a múzeum létesítésének szükségességével mindenki tisztában volt, viszont a mit és hogyan kérdése jó ideig vitakérdés maradt.

Szóba jöttek az udvari gyűjtemények és különféle fegyvertárak anyagai. A múzeum legelőször 1869-ben vált hozzáférhetővé. Továbbiakban, egy serény gondnokságnak hála, az 1884–1891 években fontos tárgyak sokasága jött össze, melyek egy hatalmas gyűjteményt alkottak.

Harmincöt év fáradozása, gyűjteményének módszeres felépítése után nagyközönség előtti megnyitása 1891. május 21-én történt. Több ízben megjelentetett katalógusából látható, hogy a nagy és pompás gyűjtemény rengeteg darabja Magyarországról származik, a magyar fegyvergyártás terméke, illetve számos tárgy magyar mágnások adománya, letétje volt. Figyelemre méltó, hogy 1914-ben, az I. világháború kitörése nyomán a múzeumot bezárták, viszont a múzeum nehézségeinek dacára átfogó gyűjtőmunkába kezdett.

Röviddel az I. világháború után, pontosabban 1921-ben a múzeumot ismét megnyitották, majd 1923-ban a háborús képgyűjteményt is. Ausztria Német Birodalomba kebelezése, illetve a II. világháború kitörése után a múzeum propagandacélokat is szolgáltat, amikor a front életének népszerűsítésére is felhasználták. Ezen háborúban a múzeum többszöri, de főként az 1944. szeptember 10-ei bombatámadás, majd pedig 1945 áprilisában a bécsi csata, végtére pedig fosztogatások következtében komoly veszteséget szenvedett.

Kis idő múltán, vagyis még 1946-ban megkezdődött a múzeum korszerűbb szemlélettel történő újjáépítése, mindennek jegyében a XV. századtól a II. világháború végéig gyűjti az osztrák-magyar, illetve osztrák és nem kis mértékben magyar hadtörténelem emlékeit. Persze az újranyitásra csak 1955-ben került sor tíz kiállító teremben, 6500 négyzetméteren, 10 000 kiállítási tárggyal. Megállapítható, hogy az első időszakában is magas színvonalra és nemzetközi elismerésre törekvő múzeum el is érte mindkettőt és immár a világörökség része.

Végül a 2000-es évektől több külső gyűjteményt csatoltak a múzeumhoz, melyek jellegében és összetételében is nagyobbítják a gyűjteményt. Ilyen a starhembergi lakatanyában berendezett híradó-gyűjtemény, a korneuburgi őrhajóegység, a zeltwegi Hadirepülési Múzeum és az ungerberg-bruckendorfi bunkeregységek, melyek jelentős, értékes, szakosított gyűjteményeikkel várják a látogatókat. Létrehoztak mind ezen felül egy I. világháborús vándoranyagot is, melynek tervezett kiállítási helyei megtalálhatók a múzeum honlapján.

*

A Budapesti Hadtörténeli Múzeumról szólva Kedves Gyula felidézte, hogy saját, magyar hadimúzeum megteremtése irányába az első lépést 1888 decemberében tették. A következő fontos lépés az 1896-os millenniumi kiállítás volt, majd az I. világháború. 1915 novembere óta már múzeumi gyűjtést is folytattak, végül 1918. november közepén megindult a mindmáig tartó munka és napjainkra a múzeum anyaga tizenhét nagyobb gyűjteményrészről áll össze.

Fontos, kevésbé típusos levéltári jellegű anyagrészek a Kéziratos emlékegyűjtemény, a Pecset- és bélyegző-gyűjtemény, a Fotóarchívum és az 1945 utáni fényképgyűjtemény. Mindemellét könyvtári jellegű a Könyvgyűjtemény, a Képes levelezőlap-gyűjtemény és a Plakát- és aprónyomatvány-tár. Bennük értékes XVII–XX. századi iratokkal, pecsétnyomokkal, fényképekkel és hasonlókkal.

„Valódi” múzeumi gyűjteményrész kilenc van összesen, melyből legérdekesebb talán a *Zászlógyűjtemény*. Megjegyzendő, hogy a gyűjtemény törzsanyaga a két világháború között alapozódott meg. Néhány rossz állapotú töredéktől eltekintve anyaga XVIII–XX. századi, zömében természetesen XX. századi darabból áll. Rendkívül érdekes például az Esterházy huszárezred 1745 mintájú zászlaja.

Egyenruha-gyűjtemény: felépítése a második világháború után alakult ki. Mostanság az egyenruha-gyűjtemény mintegy 20 000 egyedi tárgyával Magyarország legnagyobb múzeumi viselettára. XVIII–XX. századi anyagának kisebbik hányada külföldi, nagyobbik hányada magyar vonatkozású. 1848 előtti darab kevés van, a XX. századi magyar gyűjteményrész szinte teljesnek mondható.

Felszerelés-gyűjtemény: kevésbé ismert gyűjtemény, mivel ez inkább a katona hétköznapi életének tárgyait őrzi. Sokféle kisebb-nagyobb kiegészítő kelléket, öveket, szijjazatot, táskákat, védőfelszereléseket, napi élethez tartozó egyéb ingóságokat (kulacs, csajka stb.), személyes kényelmi és egészségügyi cikkeket, mindazt, ami a katonának kincstári juttatásként járt, itt találhatjuk meg.

Numizmatikai gyűjtemény: rendjelek, érmek, jelvények szinte „tartozékai” a katonának, melyeket egyenruháján visel. Szóban forgó gyűjtemény 28 000 darabból áll: rendjeleket, kitüntetések, történelmi emlékérmeket, jelvényeket, az esetleg hozzájuk tartozó adományozási okiratokat, igazolványokat, továbbá szükségpénzeket, illetve csekély mértékben fém- és papírpénzeket foglal magába.

Fegyvergyűjtemény: a múzeum egyik legnagyobb értékű gyűjteménye a hadviseelés hajnalától a hátultöltő fegyverek megjelenéséig öleli fel az egyetemes és magyar fegyvertörténet emlékeit. A gyűjtemény közel 20 000 tárgyával európai viszonylatban is nagyon jelentős, nemcsak a hazai, hanem szinte az egész világ legújabbkori fegyvertörténetének emlékeit tárolva és bemutatva.

Lőszergyűjtemény: A XIX. század közepétől gyakorlatilag napjainkig kíséri végig a lőszer és más tüzemesteri anyagok fejlődését. A gyűjtemény legtöbb tárgyat számláló része a gyalogsági töltényeké, hozzátéve, hogy úrméret szerint rendezett anyaga 2,7-től 23 milliméterig tart. Másik igen jelentős rész a tüzérségi lőszeranyag, harmadik a kézi- és puskagránátok és más tüzemesteri anyagok.

Műszergyűjtemény: legfiatalabb gyűjtemény, magában foglalja az egyetemes és magyar vezetékes és vezeték nélküli katonai távközlési eszközöket a kezdetektől a napjainkban használatos berendezésekig. Fontos részét képezik a különféle látcsövek, céltávcsövek, és a célmeghatározás eszközei, különösen persze a maguk korában világszínvonalat meghatározó lőelemképzők.

További érdekes részek még a *Tárgyi emléktárgy-gyűjtemény* és a *Képzőművészeti gyűjtemény*, változatos anyagával, illetve 25 000 darabos állományával. Különösen jelentős segítséget nyújt az *Adattár*, mely 1968-tól erősíti és egyszerűsíti a gyűjteményi adminisztrációt, javítja a nyilvántartást. Segédanyagot szolgáltat a kiállításokhoz, és természetesen a magyar hadtörténelem tárgyi oldalának kutatásához.

*

Számveber Norbert A hortobágyi páncélos csata nyíregyházi vonatkozásai című esettanulmánya nagyszerűen rámutatott arra, hogy az elmélyült kutatómunka, megbízható szakértelemmel párosulva, milyen kitűnő eredményre vezet. Rendkívül hasznos volt

mindezen felül az orosz harci okmányok, illetve az orosz harcokoszók immár világhálón közzétett meglepően pontos könyvelésének megismerése.

* * *

Feladatunknak, célkitűzésünknek megfelelően kollégáink, barátaink tartalmas előadásaikban bemutatták magyar hadtörténetünk legfontosabb tudományos forrástárházait számos mindeddig nem feltárt, nem megfelelően használt levéltári, könyvtári, múzeumi anyagra, illetve érdekességre, kutathatóra terelték figyelmünket, mindezzel további munkánkhöz kitűnő támpontokkal szolgálva – hangsúlyozta a szekció munkájának zárszavában *Csóka Ferenc*.

Nyíregyházi rendezvényünk előtt és természetesen még utána is, többször felmerült, hogy előadásaink anyaga továbbfejlesztve, nagyobb terjedelemben, kibővített, megjavított ismeretanyaggal önálló kötetben is megjelentethető lenne, hiszen sokat segíthetne ez a finoman szólva is szegényes módszertani tudással és ráadásul még ennél is jóval szegényesebb nyelvismerettel rendelkező kutatóinknak.

Fontos lenne, mivel komolynak mondható hadtudományi módszertanunk tulajdonképpen nincs, vagy legalábbis alig van. Nem feledhetjük természetesen azt sem, hogy Timon Béla *Irányelvek a hadtörténelem és a hadtörténetírás tudományos műveléséhez* címmel Budapesten, a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar Főnöke által, 1941-ben közzétett munkájának kiadása óta már hetvenhét esztendő telt el.

Végül, de semmiképpen nem utolsó sorban Timon Béla gondolatát idézhetjük miszerint: *„Hadtörténetíró nemzedékünknek az egyéb történetírók nemes versenyében nem szabad lemaradni, sőt ellenkezően arra kell törekednie, hogy mindazt, ami tudományunkat elismertté és megbecsültté teszi, munkájával mindenkor csak öregbítse, szem előtt tartva Bacon szavait: »Tudás hatalom!«*”